

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

JUSTINA AUGUSTOVSKA
(VERSLO TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA)

**INDIVIDUALIOS VEIKLOS TEISINIS
REGULIAVIMAS**
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
doc. dr. T. Talutis

Vilnius, 2011

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. INDIVIDUALIĄ VEIKLĄ REGLAMENTUOJANTYS TEISĖS AKTAI.....	7
2. INDIVIDUALIOS VEIKLOS SAMPRATA.....	11
2.1. Individualios veiklos sąvoka.....	13
2.2. Individualios veiklos požymiai.....	13
2.2.1. Tęstinumas.....	16
2.2.2. Savarankiškumas	18
2.2.3. Motyvacija.....	21
3. TEISĖ TEIKTI PASLAUGAS IR ĮSISTEIGIMO TEISĖ EUROPOS SĄJUNGOJE.....	25
4. INDIVIDUALI VEIKLA IR KITOS VERSLO ORGANIZAVIMO FORMOS.....	29
4.1. Individualios veiklos ir kitų juridinių asmenų įsteigimo procedūrų palyginimas.....	30
4.2. Individualios veiklos ir kitų juridinių asmenų veiklos nutraukimo palyginimas.....	32
5. INDIVIDUALI VEIKLA IR DARBO SANTYKIAI.....	37
IŠVADOS.....	43
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS.....	45
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	46
SANTRAUKA.....	52
SUMMARY.....	53

IVADAS

Temos reikšmingumas ir aktualumas. Smulkus verslas glaudžiai susijęs su ekonomikos stiprėjimu šalyje. Ekonominio išsivystymo lygis didele dalimi priklauso nuo bendruomenės verslumo kompetencijos. Kuo labiau ji informuota, tuo tas lygis aukštesnis ir efektyvesnis. Todėl verslumo skatinimas yra vienas pagrindinių kiekvienos valstybės uždavinių, kuris reglamentuojamas ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu mastu. Šiai dienai verslumo stygius visuomenėje yra viena opiausių smulkaus ir vidutinio verslo plėtros problemų. Nesugebėjimas ar tiesiog nenoras imtis privataus verslo dažniausiai susijęs su žinių ir supratimo apie privatų verslą trūkumu. Informacijos apie ekonominės veiklos vykdymą įsteigus juridinį asmenį sutinkame nemažai, rečiau minima – individuali veikla. Todėl ši tema neabejotinai yra aktuali tiek teorine, tiek praktine prasme. Per pastaruosius metus nebuvo išleista jokių mokslinių darbų, susijusių išimtinai su šia verslo organizavimo forma ir apskritai šios veiklos vykdymo požymiai retai analizuojami mokslinėje literatūroje. Tokia informacijos stoka ir paskatino šiame darbe gilintis į individualios veiklos teisinį reglamentavimą, sampratą, jos požymius ir t.t.

Individuali veikla neturi juridinio asmens bruožų, tačiau prielaidos vykdyti verslą neįsteigus juridinio asmens, yra įtvirtintos aukščiausiajį galią šalyje turinčiame įstatyme – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Lietuvos Respublikos Konstitucija skelbia, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju¹. Taigi teisė pasirinkti veiklos vykdymo formą, kuri apima ir teisę verstis individualia veikla, yra konstitucinė socialinė – ekonominė asmens teisė². Ši verslo organizavimo forma atsirado mokesstinėje sistemoje tam, kad skatintų smulkų ir vidutinį verslą, o reglamentavimas konstituciniu lygmeniu užtikrina savotišką pasirinkimo apsaugą ir pabrėžia šios bei kitų verslo organizavimo formų svarbą Lietuvos Respublikos valstybei.

Individualia veikla yra realizuojama teisė dalyvauti civilinėje apyvartoje neįsteigus juridinio asmens. Todėl derėtų atkreipti dėmesį, kad įgydamas teises ir pareigas civilinių teisinių sutarčių pagrindu individualios veiklos vykdytojas yra lygiavertis subjektas su kitomis verslo organizavimo formomis. Individuali veikla, ko gero, greičiausias, lengviausias ir pigiausias būdas pradėti vykdyti tam tikrą ūkinę komercinę, gamybinę ar profesinę veiklą. Vis dėlto neretai kyla abejonių, ar individuali veikla Lietuvoje yra pakankamai reglamentuojama. Nėra atskiro šią veiklą reglamentuojančio įstatymo, tuo tarpu yra visa eilė teisės aktų pakankamai išsamiai ir detalai reglamentuojančių atskiras juridinių asmenų teises formas.

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014

² Studija "Individualios veiklos reglamentavimo analizė" 2007 m.

Individualios veiklos sąvoka yra apibrėžiama Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme (toliau – GPMĮ), t.y. savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį³. Ko gero, daugeliui perskaičius šią sąvoką kyla klausimų, kodėl būtent šiame įstatyme yra pateikiama individualios veiklos sąvoka, kokia yra šios veiklos vykdymo tvarka, būdai, galų gale mokesčiai. Vadinasi, šios temos aktualumas pasireiškia tuo, kad kuo daugiau visuomenei bus pateikiama informacijos, tuo labiau ši veikla bus patrauklesnė ir prieinamesnė. Tokiu būdu yra skatinamas verslumas ir konkurencija šalyje. Buvo laikai, kuomet Lietuva apskritai pagal verslumo rodiklius ženkliai atsiliko nuo Europos Sąjungos vidurkio. Žinoma, dabar skirtumai ne tokie žymūs, bet vis dar išlieka. Taigi dirbti ir tobulėti dar turime kur. Statistikos departamento duomenimis 2010 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo 185 660 veikiančių įmonių ir fizinių asmenų, vykdančių ekonominę veiklą. Palyginti su 2009 m. sausio 1 d. duomenimis, jų skaičius sumažėjo 0,9 procento. 1000 gyventojų tenka 56 veikiančios įmonės ir juridiniai asmenys⁴.

Pažymėtina, kad ši tema aktuali ne tik dėl to, kad nėra atskiro teisės akto, reglamentuojančio individualią veiklą, ar dėl to, kad mokslinėje literatūroje ji taip pat nėra taip dažnai aptariama, svarbiausia, jog galimybe gyventojui vykdyti individualią veiklą turi būti suinteresuota ir valstybė. Juk kuo didesnė galimybė žmogui pasirinkti kokiu būdu vykdyti verslą, tuo mažesnė tikimybė, kad jis liks šešėlyje. Lietuvoje, visgi, šešėlinių pajamų paplitimas yra vienas didžiausių, lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis. Pagal šešėlinės ekonomikos dalį ji užima 64 vietą tarp 151 pasaulio valstybės⁵. Ekonomiškai sunkiu laikotarpiu šalyje turi būti skatinamos įvairios veiklos formos, kurios vienaip ar kitaip padeda surinkti lėšų į valstybės biudžetą. Be to, galimybė vykdyti individualią veiklą teigiamai veikia ir nedarbo lygį šalyje. Statistikos departamento atliekamo gyventojų užimtumo statistinio tyrimo vertinimais, 2010 m. nedarbo lygis šalyje buvo 17,8 procento, arba 4,1 procentinio punkto didesnis nei 2009 m⁶. Tam, kad fizinis asmuo galėtų užsiimti individualia veikla netgi nereikia steigti įmonės. Tai tiesiog galėtų būti puikus startas neturint didelio pradinio kapitalo. Juk įmonės įkūrimas ir išlaikymas gali tapti daug investicijų reikalaujančiu projektu. Tuo ypatingai turėtų susidomėti jaunimas, nes Lietuvoje 15–24 metų amžiaus asmenų nedarbo lygis yra pernelyg aukštas. Jaunimo nedarbo lygis buvo dvigubai aukštesnis nei bendras nedarbo lygis šalyje, 2010 m., palyginti su 2009 m.,

³ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085.

⁴ Veikiantys ūkio subjektai ir verslumas // <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=8187&PHPSESSID=>; prisijungimo laikas: 2011-01-19.

⁵ Lietuva pagal šešėlinę ekonomiką – 64 pasaulyje// <http://www.veidas.lt/aktualijos/lietuva/lietuva-pagal-seseline-ekonomika-64-pasaulyje>; prisijungimo laikas 2010-12-15.

⁶ Nedarbo lygio pokyčiai (tyrimų duomenys)// <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=8931&PHPSESSID=>; prisijungimo laikas: 2011-02-28.

padidėjo 5,9 procentinio punkto ir buvo 35,1 procento⁷.

Darbo objektas – individualios veiklos teisinis reguliavimas.

Darbo šaltiniai. Rengiant magistrinį darbą, remtasi įvairaus pobūdžio literatūra: analizuota Lietuvos Respublikos (toliau – LR) Konstitucija, LR įstatymai ir kiti norminiai teisės aktai, reglamentuojantys individualią veiklą. Nėra atskiro šią veiklą reglamentuojančio įstatymo, tačiau ypatingas dėmesys skiriamas LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymui (toliau – GPMĮ). Darbe aptariami ir Lietuvos Respublikos teismų priimti nutarimai, susiję su individualia veikla. Taip pat nagrinėjami moksliniai straipsniai, publikacijos ir kitokia mokslinio pobūdžio literatūra, kurioje yra aktualios informacijos nagrinėjama tema. Darbe taip pat nemažai remtasi internetiniais šaltiniais.

Darbo tikslas – išnagrinėti pagrindinius individualią veiklą reglamentuojančius teisės aktus ir atskleisti individualios veiklos sampratą, pateikiant esamo teisinio reguliavimo privalumus ir trūkumus. Kadangi daugiausia diskusijų kelia individualios veiklos sąvoka, todėl šiame darbe bus ypatingas dėmesys teikiamas individualios veiklos požymiams. Atkreiptinas dėmesys, kad mokestiniai dalykai šiame darbe nebus analizuojami.

Darbo uždaviniai:

1. nustatyti svarbiausius teisės aktus, reglamentuojančius individualią veiklą;
2. atkleisti individualios veiklos sąvoką bei požymių turinį;
3. atskleisti šios veiklos vykdymo ypatumus;
4. išvelgti šiai temai reikšmingus dalykus nacionalinėje teismų praktikoje;
5. atkreipti dėmesį į šios veiklos reglamentavimą Europos Sąjungos teisės aktuose;

Darbo hipotezė – individuali veikla – viena iš verslo organizavimo formų, tačiau nepakankamai reglamentuojama Lietuvoje.

Tyrimo metodai. Siekiant visapusiškai atskleisti individualios veiklos vykdymo ypatumus, teisinį reglamentavimą buvo panaudotas ne vienas tyrimo metodas.

Sisteminio metodo dėka buvo nagrinėjami individualios veiklos ypatumai, požymių tarpusavio ryšys. *Dokumentų analizės metodas* padėjo išsamiai išnagrinėti nacionalinius ir tarptautinius norminius dokumentus, įvairias mokslines publikacijas ar literatūrą, susijusią su individualia veikla ir jos vykdymo ypatumais, bei aktualią teismų praktiką. Taikant *lingvistinį* bei *loginį* metodus buvo išaiškintos šiam darbui aktualiausios sąvokos bei jų vartojimo specifika. *Lyginamojo metodo* pagalba buvo atsižvelgiama į kitų užsienio valstybių patirtį, siekiant nustatyti egzistuojančius panašumus ir skirtumus. Rengiant ir formuluojant darbo išvadas neapsieita ir be

⁷ Nedarbo lygio pokyčiai (tyrimų duomenys)// <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=8931&PHPSESSID=>.; prisijungimo laikas: 2011-02-28.

apibendrinimo metodo. *Sintezės metodo* dėka buvo parengti pasiūlymai bei rekomendacijos, kaip galėtų būti padidintas individualios veiklos efektyvumas.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, penkios dalys, išvados, pasiūlymai ir rekomendacijos, literatūros sąrašas bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmoje dalyje analizuojami individualią veiklą reglamentuojantys teisės aktai. Antra dalis skirta individualios veiklos sampratai. Nagrinėjama sąvoka ir jos problematika, apžvelgiami individualios veiklos požymiai, nemažai dėmesio skiriama teismų praktikai. Trečioje dalyje analizuojama teisė užsiimti savarankiška veikla Europos Sąjungoje, apžvelgiama Europos Parlamento ir Tarybos priimtos Paslaugų direktyvos svarba ir praktinė reikšmė. Ketvirtoje dalyje lyginama individuali veikla ir kitos verslo organizavimo formos. Penktoje dalyje analizuojama, kuo skiriasi individuali veikla nuo darbo santykių, pateikiamos pagrindinės egzistuojančios problemos. Darbo apimtį sudaro 53 puslapiai.

1. Individualią veiklą reglamentuojantys teisės aktai

Galimybė asmeniui vykdyti individualią veiklą užtikrinama aukščiausiu lygiu. Normos, sukuriančios prielaidas, įtvirtinamos pačią aukščiausią galią šalyje turinčiame įstatyme – LR Konstitucijoje. Vadinasi, valstybė pripažįsta lygiavertėmis ir visuomeniškai naudingomis visas užimtumo formas – tiek įvairaus pobūdžio darbo santykius, tiek ir individualią veiklą (t.y. savarankiškai dirbančius asmenis). Apskritai, laikomasi nuomonės, jog bet kurioje demokratinėje valstybėje žmogus turi prigimtine ir konstitucine teisę laisvai pasirinkti verslą ir darbą.

Visose valstybėse, tame tarpe ir Lietuvos Respublikoje, konstitucinės teisės vieta yra ypatinga, o tai, kaip žinia, lemia daugelis aplinkybių: reguliuojamų santykių svarba, jos vieta hierarchinėje teisės sistemoje, ypatinga teisės normų įtvirtinimo forma. Pažymėtina, jog šiuo atveju pagrindinis dėmesys kreipiamas į LR Konstituciją ne kaip į pagrindinį, šalies konstitucinę santvarką ar valstybės valdžios šaltinį nustatantį dokumentą, bet visų pirma, kaip į šaltinį, kuriame įtvirtintos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės, o dar konkrečiau - į LR Konstitucijos 48 str., kuris numato, jog kiekvienas žmogus, be kitų straipsnyje įvardijamų teisių, taip pat turi teisę laisvai pasirinkti verslą⁸. Socialinės teisės yra svarbi žmogaus konstitucinių teisių sritis. Kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas bei gauti teisingą apmokėjimą. Taigi konstitucinė kiekvieno žmogaus laisvė pasirinkti verslą tam tikra prasme įpareigoja įstatymų leidėją sudaryti teisingas šiai laisvei įgyvendinti. Atkreiptinas dėmesys, kad praktikoje konstitucinės normos dažnai išlieka tik deklaratyvios, o prioritetas reguliuoti visuomeninius teisinius santykius visuomet perduodamas kitiems, iš LR Konstitucijos išplaukiantiems teisės aktams. Todėl nevertėtų susikoncentruoti ties vienu teisės aktu, nes šiuo metu individualios veiklos teisinis reglamentavimas būtent ir pasižymi tuo, kad atskiras juridinių asmenų rūšis reglamentuojantys įstatymai taip pat taikomi ir yra aktualūs vykdant individualią veiklą.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau LR CK), taip pat paminėtinas prietaisų teisės aktu, kurie tam tikra prasme reglamentuoja individualią veiklą. Taip, prielaidos verstis individualia veikla įtvirtintos, tačiau būtina atkreipti dėmesį, jog tokia teisė LR CK, kaip ir LR Konstitucijoje, įtvirtinta tik abstrakčiai, kadangi pati individualios veiklos sąvoka šiame teisės akte netgi nevertinama ir tuo labiau neaiškinama.

LR CK 2.4 straipsnis apibūdina fizinių asmenų civilinio teisnumo turinį. O tiksliau, šis straipsnis nustato, kad, be kitų straipsnyje įvardijamų teisių, fizinio asmens civilinis teisnumas apima ir jo teisę vadovaujantis įstatymais verstis ūkine komercine veikla. Pažymėtina,

⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014

jog LR CK 2.4 straipsnyje įtvirtinta teisė gali būti įgyvendinama net ir neįsteigus juridinio asmens, nes teisė steigti juridinius asmenis LR CK nustatyta kitame straipsnyje, t.y. kaip atskira fizinio asmens teisė. LR CK 2.4 straipsnio komentare nurodoma, jog šią teisę realizuojantys asmenys pripažįstami išskirtine asmenų grupe, kurie laikomi ne vartotojais civilinės teisės prasme, o į kitą asmenų grupę patenkančiais subjektais – verslininkais, vykdančiais ūkinę komercinę (įskaitant profesinę) veiklą, ir kuriems taikomos (atitinkama apimtimi) analogiškos teisės normos, kaip ir kitiems rinkoje veikiantiems ir pelno siekiantiems subjektams – juridiniams asmenims⁹.

Apibendrinant galima teigti, kad vertimasis ūkine komercine veikla pagal LR CK 2.4 straipsnį apima bet kokią veiklą, kuria versdamasis asmuo siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos, nesteigiant juridinio asmens. Todėl gyventojas gali vykdyti tam tikros rūšies individualią komercinę, gamybinę, profesinę, kūrybinę ir kitą panašaus pobūdžio veiklą, jeigu Lietuvos Respublikos teisės aktuose nenustatyta, kad verčiantis atitinkamos rūšies veikla būtina įsteigti juridinį asmenį.

Konkrečiai individualią veiklą reglamentuojančio įstatymo Lietuvos Respublikoje nėra. Pagrindinis teisės aktas, kuris nustato individualios veiklos sąvoką, rūšis, pagrindinius individualios veiklos požymius, reglamentuoja gyventojų pajamų mokesčio apskaičiavimą ir sumokėjimą bei kitus su individualia veikla susijusius klausimus yra GPMĮ. Šį reguliavimą taip pat detalizuoja ir poįstatyminiai teisės aktai, susiję su GPMĮ normų įgyvendinimu.

Trumpai apžvelgiant kitus įstatymus, svarbus - LR pridėtinės vertės mokesčio įstatymas kadangi tiek juridiniai, tiek fiziniai asmenys gali būti pridėtinės vertės mokesčio mokėtojais. Šis įstatymas reguliuoja individualią veiklą vykdančių asmenų apmokestinimą, nes individualią veiklą, kaip ir bet kurią kitą ekonominę veiklą, vykdančias asmenys įstatyme numatytais atvejais (jeigu jų pajamos per metus yra didesnės nei 100000 litų) privalo registruotis pridėtinės vertės mokesčio mokėtojais ir mokėti šį mokestį pagal LR pridėtinės vertės mokesčio įstatymo nuostatas. Atkreiptinas dėmesys, jeigu pajamos per metus yra mažesnės nei 100000 litų, asmenys taip pat turi teisę registruotis pridėtinės vertės mokesčio mokėtojais ir mokėti pridėtinės vertės mokestį, jeigu tik jie to pageidauja.

Valstybinio socialinio draudimo įstatymas reglamentuoja individualią veiklą vykdančių asmenų socialinio draudimo įmokų dydžius ir jų mokėjimo tvarką, o LR sveikatos draudimo įstatyme nustatyta individualią veiklą vykdančių asmenų privalomojo sveikatos draudimo įmokų mokėjimo tvarka.

LR buhalterinės apskaitos įstatymas svarbus dėl to, kad nustato apskaitos

⁹ Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras// Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.

organizavimą, apskaitos dokumentus, atsakomybę už apskaitos organizavimą ir apskaitos dokumentų išsaugojimą bei daugelį kitų dalykų. Priklausomai nuo to, ar asmenys veikia pagal individualios veiklos pažymą, ar pagal verslo liudijimą, buhalterinės apskaitos tvarką nustato atitinkamai 2003 m. vasario 17 d. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymu Nr. 1K-040 „Dėl Gyventojų, besiverčiančių individualia veikla (išskyrus gyventojus, įsigijusius verslo liudijimus), buhalterinės apskaitos taisyklių patvirtinimo” patvirtintos Buhalterinės apskaitos taisyklės bei 2002 m. gruodžio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1976 patvirtinta Gyventojų, įsigijusių verslo liudijimus, buhalterinės apskaitos tvarka ir ją detalizuojantis 2002 m. gruodžio 24 d. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas Nr. 415 „Dėl Gyventojų, įsigijusių verslo liudijimą, pajamų ir išlaidų apskaitos žurnalo formos ir jo pildymo tvarkos patvirtinimo“. Už apskaitos tvarkymą yra atsakingas asmuo, kuris ir verčiasi individualia veikla. Pažymėtina, jog lyginant su juridiniu asmeniu, užsiimantiems individualia veikla, tiek pagal individualios veiklos pažymą, tiek įsigijusiems verslo liudijimą, buhalterinės apskaitos tvarka yra supaprastinta, taikomi akivaizdžiai mažesni reikalavimai.

Kaip jau buvo minėta, su šiais aukščiau minimais teisės aktais taip pat taikomi ir poįstatyminiai teisės aktai, pavyzdžiui: Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai, Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymai, Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko įsakymai. Be abejo, yra ir kitų, šiame darbe neišvardintų, galbūt ne tokių reikšmingų įstatymų bei poįstatyminių teisės aktų, kurie taip pat galėtų būti taikomi gyventojams, kurie verčiasi individualia veikla.

Apibendrinant, individualios veiklos problematiką, ko gero, lemia tai, kad šios veiklos reglamentavimas nėra sukoncentruotas viename teisės akte. Kaip jau buvo minėta aukščiau, individualios veiklos sąvoka pateikiama GMPI, tai yra tam tikrą mokesčių reglamentuojančiame įstatyme, o prielaidos verstis šia veikla visai kituose teisės aktuose. Todėl iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad kitų juridinių asmenų veiklos reglamentavimas atskiruose įstatymuose turi pranašumą lyginant su individualia veikla. Žinoma, kaip pasikeistų situacija, jeigu vis dėlto būtų priimtas toks įstatymas galime tik spėlioti. Atkreiptinas dėmesys, kad įsteigus juridinį asmenį sukuriamas atskiras teisės subjektas, todėl visų pirma iškyla būtinybė sureguliuoti santykius to naujo teisės subjekto viduje ir, žinoma, santykius su kitais teisės subjektais, dalyvaujančiais civilinėje apyvartoje. Tuo tarpu individualia veikla užsiima fizinis asmuo, kuris ir taip jau yra civilinės apyvartos dalyvis. Nesusiklosto jokie sudėtingi santykiai, kurie savaime reikalautų atskiro jų reglamentavimo, nes fizinis asmuo, užsiimantis individualia veikla, dažniausiai veikia vienas. Todėl tikėtina, kad naujai priimtas įstatymas tiesiog duotų nuorodas į visus aukščiau minėtus teisės aktus, nes atkartoti viską paprasčiausiai nebūtų prasmės. Žinoma, atskiras įstatymas būtų neabejotinai naudingas dėl to, kad galiausiai būtų prieita prie

bendro individualios veiklos sąvokos ir jos požymių suderinamumo. Šiuo metu tai nėra detalizuojama ir pernelyg nenagrinėjama mokslinėje literatūroje, dėl to aiškinama ir suvokiama labai plačiai ir nevienodai.

2. Individualios veiklos samprata

Kaip jau buvo minėta aukščiau, prielaidos asmeniui užsiimti individualia veikla numatytos LR Konstitucijoje, LR CK bei kituose teisės aktuose. Be abejo, negali būti apsiribojama vien tik nacionaliniais teisės aktais, nes prielaidos asmeniui verstis individualia veikla yra įtvirtintos, taip pat ir tarptautiniuose dokumentuose, pavyzdžiui, Europos socialinė chartija, kuri saugo ir garantuoja pagrindines žmogaus socialines ir ekonomines teises¹⁰. Prielaida gali būti suprantama, kaip galimybė dalyvauti civilinėje apyvartoje bei atitinkamų teisių ir pareigų turėjimas. Todėl tam, kad asmuo galėtų vykdyti verslą ir dalyvauti civilinėje apyvartoje visų pirma reikia civilinio veiksnio. Atkreiptinas dėmesys, kad tam visiškai nereikia sukurti atskiro teisės subjekto, kadangi teisės aktuose yra numatyta galimybė įgyti teises ir pareigas civilinių teisinių sutarčių pagrindu, t.y. veikiant savarankiškai. Vadinas, dalyvavimas civilinėje apyvartoje yra galimas tiek užsiimant individualia veikla, tiek steigiant juridinį asmenį. Valstybė pripažįsta lygiavertėmis visas užimtumo formas, taigi verslininkais Lietuvoje gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys.

Atkreiptinas dėmesys, jog vadovaujantis LR smukiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymu individuali veikla priskiriama smulkiam ir vidutiniam verslui¹¹. Pažymėtina, jog tai pats smulkiausias verslo segmentas. Dėl to derėtų atkreipti dėmesį, kad asmenys, pradedantys tam tikrą ūkinę komercinę veiklą iš esmės gali laisvai priimti sprendimą dėl konkrečios verslo organizavimo formos. Kita vertus, taip būna ne visada. Teisės normos neretai reikalauja, jog atitinkama ūkinė komercinė veikla atitiktų ir atitinkamą teisinę formą, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos bankų įstatyme yra numatyta, kad bankai yra kuriami išimtinai tik akcinės bendrovės ar uždarnosios akcinės bendrovės forma¹². Vadinas GPMĮ įtvirtina galimybę gyventojui gauti pajamų iš ūkinės komercinės veiklos ir neįsteigus juridinio asmens, bet su tam tikra sąlyga. Užsiimti individualia veikla galima, jeigu teisės aktai nenustato, kad tam tikros rūšies veiklą vykdo tik juridiniai asmenys.

Aptariant individualios veiklos sampratą, galima paminėti ir GPMĮ išskirtas kelias pagal savo pobūdį skirtingas individualios veiklos rūšis:

1) savarankiška bet kokio pobūdžio komercinė ar gamybinė veikla (išskyrus tas komercines arba gamybines veiklos sritis, kuriomis verčiantis privaloma įsteigti juridinius asmenis);

2) savarankiška kūryba, profesinė ir kita panašaus pobūdžio savarankiška veikla

¹⁰ Europos socialinė chartija// Valstybės žinios. 2001-06-08, Nr. 49-1704.

¹¹ Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas// Valstybės Žinios. 1998, Nr. 109-2993

¹² Lietuvos Respublikos bankų įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr. 54-1832

(kurios rezultatas yra originalūs literatūros, mokslo ir meno kūriniai, nepaisant jų meninės vertės, išraiškos būdo ir formos), profesinė (advokatų, notarų, antstolių ir pan.) bei kita panašaus pobūdžio veikla, išskyrus tas veiklos sritis, kuriomis verčiantis privaloma įsteigti juridinius asmenis);

3) savarankiška sporto veikla (tai sportininkų – šachmatininkų, atletų, golfo žaidėjų veikla ir pan., komandinių sporto šakų atstovų – krepšininkų, rankininkų, ledo ritulininkų ir pan. veikla. Nardytojai, alpinistai (išskyrus dalyvaujančius kopimo varžybose) ir kitais panašiais užsiėmimais pramogai užsiimantys gyventojai sportininkais nelaikomi. Daugelis sportininkų verčiasi sporto veikla, sudarę sporto veiklos sutartis (kontraktus). Todėl svarbu nustatyti ar sporto veiklos sutartis (kontraktas) gali būti prilyginta darbo sutarčiai. T.y. ar galima teigti, kad sportininkas, sudaręs sporto veiklos sutartį (kontraktą), verčiasi individualia sporto veikla ar dirba pagal darbo sutartį ir gauna su darbo santykiais susijusias pajamas;

4) savarankiška atlikėjo veikla (aktoriaus, dainininko, muzikanto, dirigento, šokėjo ar kito vaidinančio, dainuojančio, skaitančio, deklamuojančio ar kitaip atliekančio literatūros, meno, folkloro kūriniais ar cirko numerius gyventojų, taip pat orkestro, ansamblio ar choro vadovo ir dirigento) rengimosi viešam pasirodymui ir dalyvavimo viešame pasirodyme veikla)¹³.

Be to, teisės aktuose įtvirtinta, kad gyventojas individualią veiklą gali vykdyti skirtingomis formomis - arba nustatyta tvarka įregistravęs individualią veiklą (toliau – individuali veikla pagal pažymą), arba įsigijęs verslo liudijimą ir iš anksto sumokėjęs fiksuoto dydžio pajamų mokestį nuo pajamų, gautų iš tokios individualios veiklos rūšies, kuri yra individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšių sąrašę¹⁴ (toliau – individuali veikla pagal verslo liudijimą)¹⁵. Vadinasi Lietuvos teisės aktai skiria dvi skirtingas individualios veiklos vykdymo formas:

- individualią veiklą, vykdomą pagal individualios veiklos vykdymo pažymą;
- individualią veiklą, vykdomą pagal verslo liudijimą.

Toliau šiame darbe gilintis į tai, kuri individualios veiklos rūšis ar vykdymo forma turi daugiau pranašumų ar trūkumų nėra prasmės, kadangi šis skirstymas yra svarbus visų pirma žiūrint iš mokestinės, o ne teisinės pusės. Kadangi tam tikros rūšies ar formos pasirinkimas dažniausiai nulemia mokestinės prievolės dydį ar, pavyzdžiui, sąlygoja mokesčio mokėjimo tvarką.

¹³ Vertimosi individualia veikla sąlygos// <http://www.teisesforumas.lt/index.php/mokesciu-ir-finansu-teise/264-vertimiso-individualia-veikla-salygos.html>; prisijungimo laikas: 2011-03-20.

¹⁴ Sąrašas yra patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimu Nr. 1797// Valstybės žinios Nr. 112-4992.

¹⁵ Individuali veikla// <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=101421>; prisijungimo laikas: 2010-12-20.

2.1. Individualios veiklos sąvoka

Galimybė fiziniams asmenims tapti verslininkais numatyta GPMĮ, kuris kaip buvo minėta aukščiau, vienintelis galiojantis teisės aktas, kuriame yra įtvirtinta individualios veiklos sąvoka:

Individuali veikla – savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį <...>¹⁶.

Detaliau analizuojant individualios veiklos sąvoką galima išskirti šiuos jai būdingus požymius:

1. Tęstinumas;
2. Savarankiškumas;
3. Ekonominės naudos siekimas.

Darytina išvada, kad šie trys požymiai reikšmingi todėl, kad detalus jų analizavimas atskleidžia individualios veiklos sąvoką ir jos turinį, nes teisės aktuose vis dėlto tai nėra išsamiai apibrėžta. Todėl praktikoje, aiškinant šia sąvoką neretai susiduriama su plačia šių požymių interpretacija.

Atkreiptinas dėmesys, kad tai iš esmės pakankamai nauja sąvoka, kadangi įstatymų lygmenyje Lietuvoje suformuluota tik 2003 metais, įsigaliojus GPMĮ. Anksčiau galiojęs Lietuvos Respublikos fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinasis įstatymas nustatė galimybę verstis individualia veikla pagal patentą, tačiau tokiu būdu galimos vykdyti veiklos sąrašas buvo baigtinis, taigi ir individualia veikla, nenumatyta tame sąraše, gyventojas verstis negalėjo. Žinoma, tai, kad įstatymų leidėjas apibrėžė individualios veiklos sąvoką tik nuo 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusiam Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme, nereiškia, jog gyventojai iki minėtos datos nevykdė individualios veiklos požymius atitinkančios veiklos ir negavo ar nesiekė gauti pajamų (ekonominės naudos) iš šios veiklos¹⁷.

2.2. Individualios veiklos požymiai

Individuali veikla, manoma, yra pats pigiausias ir greičiausias būdas užsiimti ekonomine veikla. Daugelį vilioja dar ir asmeninė nepriklausomybė bei laisvė, tame tarpe ir laisvė savo nuožiūra planuoti laiką. Kaip ir kiekviena verslo organizavimo forma, taip ir individuali veikla pasižymi tik jai būdingais bruožais, tam tikrais veiklos vykdymo būdais, bei kitais reikšmingais dalykais, kurie ją padeda atskirti nuo kitų verslo organizavimo formų.

¹⁶ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas // Valstybės žinios, 2002-07-19, Nr. 73-3085.

¹⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 19 d. nutartis Nr. A-442-66/2009.

Pažymėtina, jog visų pirma individuali veikla – tai galimybė fiziniam asmeniui vykdyti ūkinę – ekonominę veiklą, nusteigiant juridinio asmens. Šiuo metu, kai yra didelis nedarbas šalyje, vis daugiau žmonių pagalvoja apie savo verslą, o nemažai susigundo ir individualios veiklos vykdymu. Tai, be abejo, aktualu ir valstybei, nes aktyvus smulkaus verslo kūrimas yra betarpiškai susijęs su šalies ekonomikos stiprėjimui.

Individuali veikla GPMĮ apibrėžiama kaip savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį¹⁸. Taigi galima išskirti tris pagrindinius individualiai veiklai privalomus požymius, kurie yra įvardinti įstatyme:

- Tęstinumas;
- Savarankiškumas;
- Motyvacija (ekonominės naudos siekimas).

Be to, neretai minimi ir sutinkami teismų praktikoje. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, aiškindama GPMĮ 2 straipsnio 7 dalyje įtvirtintus individualios veiklos požymius, 2006 m. birželio 16 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A5-902/2006 yra konstatavusi, kad vertinant, ar gyventojų veikla gali būti kvalifikuojama kaip individuali, būtina nustatyti veiklos savarankiškumo, versliškumo, tęstinumo požymių ir tokios veiklos tikslo – ekonominės naudos siekimo – buvimą, taip pat tokios veiklos priskirtinumą įstatyme išvardytoms veiklos rūšims¹⁹.

Šioje byloje buvo nustatinėjama, ar per tęstinį laikotarpį, t.y. nuo 1998 metų iki 2004 už nuolat sudarinėtus nekilnojamojo turto objektų pirkimo - pardavimo sandorius gautos pajamos gali būti priskirtinos pajamoms iš individualios veiklos. Teismas šioje byloje teigė, kad nekilnojamojo turto pirkimas - pardavimas priskirtinas komercinei veiklai, todėl atitinka GPMĮ 2 straipsnio 7 dalies 1 punkte numatytą veiklos rūšį. Be to, teismas nustatė, kad nekilnojamojo turto pirkimo – pardavimo veikla tą laikotarpį buvo užsiiminėjama nuolat, ji nebuvo vienkartinė. Vadinas, veikla buvo tęstinė, ja buvo siekiama gauti ekonominės naudos ir, teismo nuomone, pajamos, gautos iš nekilnojamojo turto pirkimo – pardavimo, buvo pagrindinis šeimos pajamų šaltinis. Atsižvelgiant į byloje surinktus įrodymus, nuspręsta, jog buvo veikliama savarankiškai. Veikla atliekama nepriklausomai nuo kokių nors kitų asmenų. Parduotas nekilnojamas turtas nuosavybės teise priklausė pačiam pareiškėjui ir jo sutuoktinei. Taigi šioje byloje buvo nustatyti visi būtini požymiai: veiklos savarankiškumas, versliškumas (ekonominės naudos siekimas) bei tęstinumas.

¹⁸ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas// Valstybės žinios. 2002-07-19, Nr. 73-3085

¹⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 16 d. nutartis Nr. A5-902/2006.

Apibendrinant galima teigti, jog net ir esant visiems aukščiau minėtiems požymiams teismas nėra toks kategoriškas priimdamas sprendimą. Būtent šioje byloje išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu ne viso parduoto nekilnojamojo turto pajamos buvo vertinamos kaip gautos iš individualios veiklos. Teismo nuomone buvo pateikta pakankamai įrodymų, liudijančių, kad 1998 metais įsigytas namas buvo reikalingas asmeniniams poreikiams tenkinti (pavyzdžiui, buvo paruoštas gyvenamojo namo techninis projektas). Be to, papildomai šalia įsigyti sklypai buvo reikalingi tam, kad padėtų suformuoti vientisą namų valdą šiam gyvenamajam namui rekonstruoti. Pagrindinė priežastis vėliau lėmusi šio turto pardavimą, buvo ta, kad greta pastačius sporto ir laisvalaikio centrą šeimai tapo aišku, jog gyventi ramiai jie negalės. Buvo nuspręsta ieškoti kitos vietos ir minėtą turtą parduoti.

Vadinasi, labai svarbu kiekvieną kartą akiai nesivadovauti nuostata, jog esant visiems trims požymiams vykdoma veikla iš karto bus laikoma individualia, nes kiekvienu atveju reikia labai atidžiai įvertinti konkrečią situaciją. Kaip ir šioje byloje, tik teismas nuosekliai įsigilino į konkretų atvejį. Iki tol mokesčių administratorius apsiribojo tuo, kad surinko pakankamai įrodymų, liudijančių, kad veikla atitinka visus tris požymius ir konstatavo, jog buvo vykdoma individuali veikla, nesigilinant į susiklosčiusią situaciją.

Atrodytų, jog individualios veiklos apibrėžimas yra aiškus, požymiai išvardinti tiksliai, bet, kaip matome, čia slypi daug neaiškumų. Visuomenėje apskirtai dėl šios sąvokos vyrauja nemažai neigiamų vertinimų, nes ji suteikia galimybę pernelyg plačiai interpretuoti kiekvieną iš šių požymių. Dėl to manytina, kad <...> erdvės interpretacijoms palikęs individualios veiklos apibrėžimas, įsuka į didžiulį bylų viesulą²⁰. Ne veltui, ko gero, teismų praktikoje yra pakankamai didelis bylų skaičius, kuriuose ginčo dalykas – gautų pajamų pripažinimas iš individualios veiklos gautomis pajamomis. Klausimas, ar visa tai pavyktų išspręsti priėmus atskirą įstatymą, reglamentuojantį individualią veiklą? Dar 2005 m. Lietuvos Respublikos Seimo Verslo ir užimtumo komisija savo veiklos ataskaitoje iškelė tikslą parengti Individualios veiklos įstatymo projektą, kuris pakeistų Vyriausybės nutarimus, reglamentuojančius fizinių asmenų savarankišką komercinę, gamybinę ar profesinę veiklą ir kitą panašaus pobūdžio veiklą, įskaitant ir individualią veiklą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą²¹. Pagrindinis argumentas buvo tas, kad individualių įmonių, akcinių bendrovių bei kitų ūkio subjektų veiklą reglamentuoja atskiri įstatymai, todėl ir vertinami individualia veikla tikslinga detaliau reglamentuoti įstatymu, o ne poįstatyminiais aktais. Tačiau visa tai ir liko tiesiog siūlymas, individuali veikla po šiai dienai neregamentuojama jokių atskirų įstatymų, todėl labai svarbu detaliai išanalizuoti visus tris šios veiklos požymius, jų turinį, nes klaidingas

²⁰ Rutkauskaitė R. Žemės sandoriai gresia mokestiniais ginčais. Verslo Žinios, 2006, Nr. 59.

²¹ Lietuvos Respublikos Seimo Verslo ir užimtumo komisija. 2005 m. veiklos ataskaita// <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0157941.doc> ; prisijungimo laikas: 2011-01-24.

jų interpretavimas ir sukelia daugiausia problemų praktikoje.

2.2.1. Tęstinumas

Gyventojo sudaromiems sandoriams paprastai būdingas tam tikras tęstinumas, atsikartojamumas. GPMĮ komentare vienareikšmiškai nurodoma, kad atsitiktiniai sandoriai, kuriuose nėra "verslininkiško" elementų, nereikš individualios veiklos vykdymo. Pavyzdžiui, asmeninio būsto, kažkokios transporto priemonės pardavimas ar nuoma, kuriuose nėra „verslininkiško“ elementų, negali būti laikomi individualios veiklos vykdymo požymiu.

Pasikartojančių, savo esme analogiškų, sandorių vykdymas per tam tikrą laikotarpį paprastai yra pripažįstamas individualia veikla. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat ne kartą yra pažymėjęs, jog tokios veiklos vykdymo aplinkybės kaip nevienkartinis, nuolatinis sandorių sudarymas, jų skaičius, tęstinis jų sudarymo laikotarpis (pasikartojimas) sudaro pagrindą konstatuoti tokios veiklos tęstinumo požymį²². Tokios veiklos vykdymas dažnai būna suprantamas kaip nuolatinis ir vienintelis darbas, užtikrinantis tam tikrą pragyvenimo lygį, reikalaujantis daug pastangų bei laiko. Todėl tais atvejais, kai tam tikro turto pirkimas – pardavimas įvyksta gana greitai, be ypatingų darbo sąnaudų, o gaunama tam tikra nauda, t.y. sandoris būna pelningas, dažnai negalvojama apie tai, kad taip gyventojas vykdo individualią veiklą. Pavyzdžiui, į užsienį išvykstantis gyventojas nusprendžia išsiparduoti savo turta, o situacija susiklosto taip, kad parduoda vieną po kito kelis vienodus daiktus. Taigi tokius analogiškus sandorius per labai trumpą laiką sudaręs gyventojas nebus laikomas vykdančiu individualią veiklą. Ieškant atsakymo į klausimą, kuomet pajamos gali būti pripažįstamos gautomis iš individualios veiklos yra aktuali 2006 m. spalio 20 d. Vyriausiojo administracinio teismo nagrinėta byla Nr. A¹⁴-916/2006. Išanalizavus visą bylos medžiagą teismas patvirtino, kad pareiškėjos sudaromiems nekilnojamojo turto pirkimo – pardavimo sandoriams buvo būdingas tęstinumo bei visi likę individualios veiklos vykdymo požymiai. Šioje byloje mokesčių administratorius nustatė, kad pareiškėja 2003 metais iš kitų šaltinių gavo tik 5915 Lt pajamų, tuo tarpu visi kiti per metus gauti pinigai buvo būtent iš nekilnojamojo turto sandorių. Tai, be abejo, sudarė pagrindą konstatuoti, kad pajamos iš individualios veiklos buvo pagrindinis pareiškėjos pajamų šaltinis.

Atkreiptinas dėmesys, kad kartais ir be sandorių tęstinumo, iš tam tikrų aplinkybių galima daryti išvadą, kad gyventojas verčiasi individualia veikla²³. Praktikoje dažni atvejai, kai

²² Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 19 d. nutartis Nr. A-442-66/2009.

²³ Individuali veikla viena iš paprasčiausių verslo veiklos formų// <http://verslas.vakarai.lt/blog/article/individuali-veikla-kaip-viena-is-paprasciausiu-verslo-veiklos-formu>; prisijungimo laikas 2011-01-21.

gyventojai, turintys darbą ir nuolatinį pragyvenimo šaltinį, priima sprendimą parduoti ar nusipirkti ir vėliau parduoti tam tikrą turtą, pavyzdžiui, butą, namą, žemės sklypą ar automobilį. Jeigu tai būtų vienkartinis turto pardavimas, kurio pagrindinis tikslas ne ekonominės naudos gavimas, bet kitų poreikių patenkinimas, tokia ūkinė operacija nebūtų pripažinta individualia veikla. Žinoma, ta pati situacija gali būti vertinama ir kitaip. Įsivaizduokime, jeigu tam tikro turto įsigijimas būtų siejamas tik su šio turto pardavimu ateityje ir tokio sandorio vertė, lyginant su kitomis gyventojų gaunamomis pajamomis, būtų didelė, tai tokia veikla iš tikrųjų galėtų būti vertinama kaip individuali.

Pažymėtina, kad vykdant individualią veiklą pajamų gavimas nebūtinai turi būti nuolatinis ir pastovus dalykas. Užtikrinant tam tikrą pragyvenimo lygį gali būti atliekama eilė įvairių smulkių neatlygintinių sandorių iki to vienkartinio ir vienintelio pajamų gavimo. Pavyzdžiui, gyventojas pastato didelį garažų kompleksą ir jį visą parduoda vienu sandoriu. Tęstinumo požymis čia pasireiškia tuo, kad gyventojas iki nekilnojamojo turto pardavimo sudaro įvairius sandorius, kurie reikalingi tam, kad būtų pastatytas garažų kompleksas (perka statybines medžiagas, sudaro sandorius su statybininkais, architektais, gauna reikalingus statybos leidimus ir pan.)²⁴.

Analizuojant šį požymį, ne mažiau svarbu yra apskritai išsiaiškinti, koks turtas yra laikomas individualios veiklos turtu. Individualios veiklos turtas - turtas (ar jo dalis), kurį (kuriai) gyventojas naudoja tik savo individualiai veiklai, išskyrus individualią veiklą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą (GPMĮ 2 str. 29 d.)²⁵. Tačiau faktas, kad gyventojas nėra įregistravęs individualios veiklos ir nėra priskyęs šiai veiklai turto, dar nebūtinai reiškia, kad individuali veikla nėra vykdoma²⁶. Pavyzdžiui, gyventojas įsigijo sklypą, pakeitė jo paskirtį, padalino į kelis sklypus, sutvarkė infrastruktūras, aplinką ir galiausiai pardavė. Žinoma, pateiktu atveju bus pripažinta, jog akivaizdžiai vykdoma individuali veikla ir nebus paisoma to, kad gyventojas nebuvo jos įregistravęs ir nebuvo paskyręs šiai veiklai turto. Galima ir viskiškai priešinga situacija. Tarkime tas pats gyventojas nusiperka žemės sklypą, pakeičia jo paskirtį, padalina į kelis sklypus, tam, kad statytų namą sau ir, pavyzdžiui, savo vaikui. Dėl tam tikrų aplinkybių gyventojas, visgi, nusprendžia vieną sklypą su namu parduoti. Priežastis paprasta - vaikas išvykta gyventi į užsienį, nebėra prasmė laikyti namo, kai jame niekas negyvena. Tokia veikla nebus laikoma individualia, nes gyventojas sąmoningai nesiekė ekonominės naudos, kitaip sakant, tai buvo tik vienkartinis sandoris ir šiuo atveju nepripažįstamas individualia veikla. Pirksdamas sklypą gyventojas dar neturėjo tikslo ateityje jo parduoti. Nors Lietuvos vyriausiasis

²⁴ Individuali veikla// http://www.mzinios.lt/lt/2007-07-27/straipsniai/konsultacijos/individuali_veikla.html ; prisijungimo laikas: 2010-11-14.

²⁵ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 24 d. nutartis Nr. A⁵⁵⁶ - 26/2011.

²⁶ Vadovas, verslas, vadyba 2009³. 2009, Nr. 3 (148), ISSN 2029-0861.

administracinis teismas 2008 m. gruodžio 12 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A⁵⁷⁵-1613/2008 nurodė, kad individualios veiklos tęstinumui ir versliškumui konstatuoti gali pakakti ir kelių analogiškų sandorių sudarymo per tam tikrą laikotarpį, nepriklausomai nuo to kada ir, ar būtent tai konkrečiai veiklai, kuria asmuo, sudarydamas šiuos sandorius, pradėjo verstis, atitinkamas turtas buvo įgytas. Atsižvelgdamas į besikeičiančią ekonominę situaciją ar kitas aplinkybes, sprendimą dėl individualios veiklos su konkrečiu turtu vykdymo asmuo gali priimti ir vėliau, praėjus net ir keleriems metams po turto įsigijimo. Vadinasi, individualios veiklos tęstinumui ir versliškumui konstatuoti gali pakakti ir kelių analogiškų sandorių sudarymo per tam tikrą laikotarpį, nepriklausomai nuo to kada ir, ar būtent tai konkrečiai veiklai, atitinkamas turtas buvo įgytas.

2.2.2. Savarankiškumas

Gyventojo veikla yra savarankiška, kai jo santykiuose su kita sandorio puse nėra darbo santykiams būdingų požymių - susitarimo dėl darbo vietos, atostogų, darbo laiko ir t.t. Gyventojas nėra pavaldus įmonės vidinei tvarkai, vadovui. Jis pats sprendžia su savo veikla susijusius klausimus, pats dengia veiklos išlaidas ir t.t. Būtent šiomis savybėmis individuali veikla skiriasi nuo veiklos, pagrįstos darbo santykiais²⁷. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje savarankiška veikla laikytina tokia veikla, kurią vykdydamas asmuo veikia savo valia ir nuožiūra, nepriklausomai nuo kitų asmenų, ir iš kurios tiesiogiai gauna pajamas²⁸.

Analizuojant šį požymį vertėtų atkreipti dėmesį į kelias Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nagrinėtas bylas. 2006 m. spalio 20 d nagrinėtoje byloje Nr. A¹⁴-916/2006 pareiškėja teigė, kad vieną po kito nekilnojamojo turto pirkimo – pardavimo jos sutuoktinis, ji pati šia veikla neužsiminėjo, sutuoktinio įgyto turto bendrasavininke tapo tik dėl sutuoktinių nuosavybės teisę reglamentuojančių įstatymų nuostatų, todėl jos veikloje nėra individualiai veiklai kvalifikuoti būtino savarankiškumo požymio. Šiuos pareiškėjos argumentus teisėjų kolegija pripažino nepagrįstais ir atmetė. Nagrinėjamu atveju veikla pasireiškė tuo, kad buvo perkamas ir parduodamas bendraja jungtine sutuoktinių nuosavybe esantis turtas, iš šio turto pardavimo gautos pajamos taip pat yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė. Bendraja jungtine sutuoktinių nuosavybe esantis turtas priklauso lygiomis dalimis abiem sutuoktiniams, juo disponuojama abiejų sutuoktinių bendra valia (Civilinio kodekso 3.87, 3.88, 4.73 straipsniai). Nurodyti požymiai patvirtina, kad individuali veikla, pasireiškianti sutuoktinių bendro turto

²⁷ Fiziniai asmenys, norėdami verstis ūkine komercine veikla neįregistravę įmonės, gali užsiimti individualia veikla// <http://www.vakarai.lt/article.php?id=32> ; prisijungimo laikas: 2010-11-28.

²⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėtinės teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 20 d nutartis Nr. A¹⁴-916/2006.

pirkimu - pardavimu, GPMĮ prasme laikytina savarankiška abiejų sutuoktinių atžvilgiu. Teismas visiškai neatsižvelgė į pareiškėjos argumentus, jog kai kuriuos nekilnojamojo turto objektus įsigijo jos sutuoktinis, o ne ji. Konstatuojant individualios veiklos vykdymo faktą, teismo nuomone, nereikia gilintis į kiekvieno sutuoktinio sandorio sudarymo valią, nes jie savo turtu disponuoja bendra valia. Todėl laikoma, kad tokia veikla ir yra savarankiška abiejų sutuoktinių atžvilgiu.

Pažymėtinas ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinės sesijos 2002 m. kovo 13 d. sprendimas, priimtas administracinėje byloje Nr. A⁷-158/2002, kur nurodyta, jog pajamos, gautos disponavimo bendru turtu sandorių pagrindu, veikiant sąžiningai ir teisėtai, yra bendraturčių, o ne vieno iš jų pajamos, į kurias kiekvienas iš jų turi lygias teises. Todėl nepriklausomai nuo pareiškėjos ir jos sutuoktinio veiksmų, atliktų parduodant nekilnojamąjį turtą, pobūdžio, mokesčių administratoriai, pripažinę, kad tokia veikla, susijusi su nekilnojamojo turto pirkimu bei pardavimu, yra individuali, privalėjo pajamas, kurios buvo gautos už parduotus žemės sklypus, priskirti ne tik pareiškėjai, bet ir jo sutuoktiniui.

Savarankiškai veikdamas fizinis asmuo pats sprendžia su savo veikla susijusius klausimus, pats investuoja (savo nuosavomis ar skolintomis lėšomis (turtu)), dengia su veiklos vykdymu susijusias išlaidas, paskirsto ir naudoja gautas pajamas²⁹. 2007 m. liepos 5 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas byloje konstatavo, kad pareiškėjas sandorį dėl visų žemės sklypų pirkimo – pardavimo sudarė pats, veikdamas savo iniciatyva ir sąskaita, nepriklausomai nuo kokių nors kitų asmenų. Šių aplinkybių byloje pilnai pakako, kad teismas nuspręstų, jog veikla buvo vykdoma savarankiškai.

Savarankiškumas suprantamas kaip tam tikras nepriklausomumo laipsnis. Tokiems santykiams visiškai nebūdingi požymiai, kurie yra būtini tarp šalių susiklosčius darbo santykiams. Teismų praktikoje aptinkame, kad veikla laikoma savarankiška, tik jei ji bus atliekama nepriklausomai nuo kitų asmenų³⁰.

Šio požymio identifikavimas reikšmingas dėl kelių svarbių priežasčių. Pirma, aktualu dėl mokestinių dalykų, kurie šiame darbe nėra pernelyg akcentuojami, kadangi individualiai veiklai taikomas specialus apmokestinimo principas. Antra, individuali veikla, nors yra vykdoma fizinių asmenų yra verslo organizavimo forma, todėl tokia veikla skiriasi nuo privataus pobūdžio santykių. Trečia, užsiimant individualia veikla tarp šalių, t.y. tarp asmens kuris teikia kažkokias prekes ar paslaugas individualios veiklos pagrindu ir asmens, kuris tas prekes ar paslaugas gauna, susiklosto civiliniai teisiniai santykiai. Vadinasi, akivaizdu, kad darbuotojo ir darbdavio santykiai nepatenka į šios veiklos reguliavimo sritį. Taigi

²⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. liepos 5 d. nutartis Nr. A⁸-693/2007.

³⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 16 d. nutartis Nr. A5-902/2006

savarankiškumo aspektas svarbus atskiriant fizinio asmens vykdomą individualią veiklą nuo darbo santykių.

Praktikoje pasitaiko atvejų, kai prisidengus individualia veikla yra iš tikrųjų slepiami darbo santykiai, todėl atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformulavęs *ratio decidenti*, jog esant ginčui dėl sutarties turinio bei jos sąlygų, sutartis aiškinama nustatant tikruosius sutarties dalyvių ketinimus, o ne vien remiantis pažodiniu sutarties teksto aiškinimu³¹. Vertėtų atkreipti dėmesį, koks yra kompetentingos institucijos - Valstybinės mokesčių inspekcijos požiūris į analogiškas situacijas.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymu, mokesčių administratorius turi teisę taikyti šiame teisės akte įteisintus principus, būtent, turinio viršenybės prieš formą principą. Mokesčių teisiniuose santykiuose viršenybė teikiama šių santykių dalyvių veiklos turiniui, o ne jos formaliai išraiškai. Jei gyventojų ir juridinio ar fizinio asmens darbo santykiai yra įforminti tam tikros rūšies civiline sutartimi kaip gyventojų individuali veikla, bet iš esmės tie santykiai atitinka darbo santykius (t. y. turi darbo santykiams būdingų požymių), tai mokesčių administratorius turi teisę, taikydamas turinio viršenybės prieš formą principą, asmens iš tokios veiklos gautas pajamas apmokestinti kaip darbo santykių ar jų esmę atitinkančių santykių pajamas. Tokiais atvejais darbdaviui mokėtinos mokesčių sumos bus apskaičiuotos taikant tarifus, galiojančius ir taikomus pajamoms, gautoms iš darbo sutarties teisinių santykių (tai būtų gyventojų pajamų mokesčio bei socialinio draudimo įmokų nepriemokos), be to, įmonei būtų priskaičiuotos atitinkamo dydžio mokesčių bausmės bei delspinigiai už laiku nesumokėtus mokesčius³².

Taigi mokesčių administratorius neatsižvelgia į formalią mokesčių mokėtojo veiklos išraišką, bet atkuria iškreipiamas ar slepiamas aplinkybes, su kuriomis mokesčių įstatymai sieja apmokestinimą, ir mokesčių apskaičiuoja pagal minėtų mokesčių įstatymų atitinkamas nuostatas³³. Be to, Konstitucinis Teismas 2003 m. lapkričio 17 d. nutarime pažymėjo, kad mokesčiai turi būti apskaičiuojami sąžiningai, o mokesčių mokėtojas turi konstitucinę pareigą juos sąžiningai mokėti. Draudžiama mokesčio įstatymo nustatytą prievolę pažeisti piktnaudžiavimu, o esant piktnaudžiavimui mokesčio administratorius, nustatydamas mokesčio bazę, atkuria iškreiptas ar slepiamas aplinkybes.

³¹ LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 3 d. nutartis Nr. 3K-3-406/2000.

³² Kada reikia registruoti individualią veiklą// <http://www.teisesforumas.lt/index.php/mokesciu-ir-finansu-teise/197-kada-reikia-registruoti-individualia-veikla.html>; prisijungimo laikas: 2010-11-26.

³³ Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. spalio 11 d. nutartis Nr. A-438-1126/2010.

2.2.3. Motyvacija

Motyvacija - siekimas gauti ekonominės naudos³⁴. Individualiai veiklai konstatuoti įstatymas nekelia reikalavimo, kad tokia veikla būtų visada pelninga, kad ekonominė nauda būtų gaunama tik pelno pavidalu. Vykdydamas individualią veiklą asmuo veikia kaip verslininkas, jis kuria ir įgyvendina vienokią ar kitokią, daugiau ar mažiau išplėtotą verslo strategiją, sprendžia dėl jos įgyvendinimo priemonių, pasirinkdamas savitą veiklos vykdymo formą ir nusteigdamas tam atskiro juridinio asmens. Todėl ši veikla nebūtinai visada bus pelninga. Vadovaujantis įstatymu, svarbu, kad tam tikra veikla būtų siekiama gauti pajamų ar kitos ekonominės naudos, kad tokia veikla iš esmės būtų savarankiškas, tęstinis asmens verslas, komercinė veikla. Gyventojas vykdydamas tam tikrą veiklą gali aktyviai siekti ekonominės naudos įvairiais būdais, pavyzdžiui: skirti lėšų reklamai, ieškoti potencialių klientų ir t.t. Netgi turimo ar įsigyto objekto paskirties pakeitimas, žemės sklypų dalijimas į dalis, namo padalijimas ar atskirų butų įregistravimas gali būti iš esmės pripažįstamas kaip ekonominės naudos siekimas ateityje. Sprendžiant, ar atitinkamais veiksmais (sandoriais) gyventojas siekia gauti pajamų ar kitos ekonominės naudos, gali būti atsižvelgiama ir į tokias aplinkybės, kaip su naudos gavimu susijusios sąnaudos, kokią gyventojų pajamų dalį sudaro pajamos iš tokios veiklos ir panašiai³⁵.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2006 m. birželio 16 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A5 - 902/2006 aiškindamas šį požymį yra nurodęs, jog vienas iš pagrindinių (esminių) individualios veiklos požymių – versliškumas (komerciškumas) – reiškia, kad visa individuali veikla nuo pat jos vykdymo pradžios privalo turėti tikslą gauti pajamų ar kitos ekonominės naudos. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. sausio 31 d. byloje Nr.A-438-239/2011 buvo nustatyta, jog pareiškėja ir jos sutuoktinis įsigijo ir vėliau pardavė kelis nekilnojamojo turto objektus. Atkreiptinas dėmesys, kad minėtas nekilnojamojo turto objektas buvo parduotas už jų savikainą, t. y. už tą pačią įsigijimo kainą, todėl akivaizdu, kad vien tik iš jų pardavimo pareiškėja jokios apibrėžtos ekonominės naudos negavo, o jokių papildomų aplinkybių, galinčių pagrįsti šios naudos gavimą, mokesčių administratorius taip pat neįrodė. Tiesiog nebuvo surinkta duomenų, patvirtinančių, kad pareiškėjos sudarytų nekilnojamojo turto sandorių vertė neatitiko ar ženkliai skyrėsi nuo tikrųjų šio turto rinkos kainų, taip pat, jog iš šių sandorių gautos lėšos buvo naudojamos tolesnei prekybos nekilnojamojo turto veiklai vystyti ir t.t. Be to, pareiškėja tiek ikiteisminėms mokesčių ginčą nagrinėjusioms institucijoms, tiek ir teismui pateikė detalius paaiškinimus dėl šių sandorių sudarymo tikslų, kurie iš esmės neatitiko versliškumo (komerciškumo) požymių. Vadinasi, verslumas yra svarbus pirmuosius du

³⁴ Ar verta rinktis individualią veiklą// <http://www.verslobanga.lt/lt/leidinys.printer/44b2068adcdff>; prisijungimo laikas: 2010-11-27.

³⁵ Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 7 d. nutartis Nr. A⁵⁵⁶ - 256/2011.

požymius papildantis ir, matyt, pagrindinis individualios veiklos požymis. Nes šiuo atveju veikla buvo ir savarankiška, ir tęstinė, tačiau pritrūko komerciškumo elemento visoje veiksmų eilėje, norint pripažinti sutuoktinių vykdomą veiklą individualia.

Atkreiptinas dėmesys, jog norint individualią veiklą atriboti nuo atsitiktinių sandorių, turi būti nustatyta ne tik sudaromų sandorių sistema, bet ir siekis uždirbti pelną. Gyventojas nuo pat veiklos pradžios turi turėti veiklos planą, nuosekliai patirti išlaidas šiai veiklai ir iš vykdomos veiklos gauti pajamų. Analizuojant šį požymį svarbi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. sausio 24 d. byla Nr. A⁵⁵⁶ - 135/2011. Šioje byloje nustatyta, kad per 2004 - 2006 metus pareiškėjas įsigijo ir pardavė 37 automobilius. Be viso to buvo išaiškinta, kad pareiškėjas per 2004 m. gavo 2 678,62 Lt pajamų, susijusių su darbo santykiais, 2005 m. apskritai negavo jokių pajamų, o per 2006 m. gavo 600 Lt kitų, su darbo santykiais nesusijusių ir ne individualios veiklos pajamų (draudimo išmoka), todėl buvo padaryta pagrįsta išvada, kad pareiškėjas atlikdamas aktyvius automobilių pirkimo-pardavimo veiksmus turėjo tikslą gauti pajamų, kurios buvo pagrindinis jo pajamų šaltinis. Tai neabejotinai akivaizdus ekonominės naudos siekimo požymis. Šioje byloje pareiškėjui nepavyko įrodyti, kad pirkti automobiliai buvo naudojami tik asmeniniams jo ir jo šeimos poreikiams tenkinti.

Pažymėtina, kad ne bet koks turto įsigijimas yra siejamas su ekonominės naudos siekimu. Tais atvejais, kai gyventojas paveldėjo turtą, ar turtas gyventojui buvo gražintas teisės aktų nustatyta tvarka, tai toks turto įsigijimo būdas negali būti siejamas su ekonominės naudos siekimu, o dar tiksliau - šio turto pardavimas nelaikomas individualios veiklos vykdymu. Pajamos už paveldėto žemės sklypo pardavimą laikomos asmeninio turto pardavimo pajamomis. Vėlgį, situacija visiškai pasikeistų, jeigu paveldėjęs, pavyzdžiui, tą patį žemės sklypą gyventojas ne tik pakeistų paveldėto žemės sklypo paskirtį ir padalintų jį į atskirus sklypus, bet dar papildomai atliktų aktyvius veiksmus, kurių pasekoje pasikeistų pats paveldėtas objektas, tokius kaip: kelių tiesimas, kanalizacijos, vandentiekio, elektros ir kitų komunikacijų privedimas, infrastruktūros objektų sukūrimas, tuomet neabejotinai būtų laikoma, kad gyventojas vykdo individualią veiklą. Taip vertinama neatsižvelgiant į tai, ar infrastruktūros kūrimo darbai atliekami savo iniciatyva, ar pagal detalaus plano reikalavimus. Vien tai, kad detalajame plane įsipareigojama atlikti infrastruktūros kūrimo darbus, nėra pakankamas pagrindas vertinti gyventoją kaip individualią. Todėl, tuo atveju, kai detalajame plane numatytas infrastruktūros objektų kūrimas, tačiau gyventojas turtą perleidžia neatlikęs šių darbų, nelaikoma, kad gyventojas vykdo individualią veiklą³⁶.

Analizuojant šį, bei kitus individualios veiklos požymius svarbi 2011 m. kovo 7 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis Nr. A⁵⁵⁶ - 256/2011. Šioje byloje buvo

³⁶ Individuali veikla. Valstybinės mokesčių inspekcijos pranešimas: Vilnius, 2008 m.

tiriama, ar 2005 m. pareiškėjo parduoti trys sandėliai ir du ūkiniai pastatai bei devyni žemės sklypai reiškia, jog buvo vykdoma individuali veikla. Be to, buvo sudaryta dovanojimo sutartis, kuria, kaip išaiškino teismas, buvo siekta išvengti didesnio mokesčio nuo turto pardavimo pajamų mokėjimo, mokesčio bazę dirbtinai perkeliant kitam asmeniui. Šioje byloje pareiškėjas nepagrindė fakto, kad atliktas dovanojimo sandoris turėjo kitus, ne ekonomiškai arba kitaip pagrįstus tikslus. Sutuoktinė perleido 1/2 3 žemės sklypų, priklausančių bendrosios jungtinės nuosavybės teise sutuoktiniams, savo vyrui, kuris 2007 m. rugpjūčio 13 d. šiuos sklypus padovanojo savo tėvui. Pastarasis 2007 m. spalio 5 d. vieną iš padovanotų sklypų parduoda. Akivaizdu, kad šios sutarties tikslas buvo ne darnūs šeimos santykiai, bet siekimas išvengti papildomų mokesčių, t.y. mokestinės naudos siekimas. Tokia sandorių grandinė suponuoja teiginį apie realiai įvykusį sandorį, kuriuo buvo siekiama mokestinės naudos, nes taip įteisinta didesnė turto įsigijimo kaina ir sumažintas turto įsigijimo bei pardavimo kainų skirtumas. Tai savo ruožtu sąlygoja mažesnių įstatymais nustatytų mokesčių mokėjimą. Be to, šioje byloje teismas visus tris individualios veiklos požymius išaiškino atskirai ir pakankamai išsamiai. Būtent versliškumas bei ekonominės naudos siekimas, teismo nuomone, šioje byloje yra pakankamai akivaizdūs. Iš pradžių yra įsigijami statiniai, vėliau po jais esantis žemės sklypas, kuris padalinamas bei didžioji jo dalis parduodama. Ekonominės naudos gavimui pasitelkiamos skolintos lėšos, o parduodamo žemės sklypo (padalintų į sklypų daugetą) vertė nurodama įmanomai minimali, tuo tarpu statinių vertė stipriai padidinama, kas sukelia pagrįstas abejones dėl realios jų vertės. Tiek 2005 m., tiek 2007 m. sandorių tikslas vienintelis bei pakankamai aiškus – kuo maksimalesnis pajamų gavimas. Veikiama kryptingai bei operatyviai. Vadinasi, versliškumas bei ekonominės naudos siekimas abejonių nekelia. Savarankiškumo požymis taip pat buvo įrodytas. Kadangi bylos faktiniai duomenys leidžia spręsti, kad apeliantai, 2005 m. sudarydami nekilnojamojo turto pardavimo sutartį, veikė savo vardu, nebuvo darbo ar kitų teisiųjų (faktinių) pavaldumo ryšių su pirkėju. Nėra jokių įrodymų ir dėl to, kad jie buvo verčiami parduoti pirkėją dominusį objektą. Atvirkščiai, atlikti tie veiksmai (padalintas parduodamas žemės sklypas į keletą žemės sklypų), kuriuos ir prašė atlikti pirkėjas, siekiantis realizuoti savo ketinimus, o tai reiškia, jog aplinkybių, leidžiančių pagrįstai manyti, jog apeliantai neveikė savo valia ir nuožiūra, nėra. Be to, teismo teisėjų kolegija, atsižvelgdama į šios bylos konkrečias faktines aplinkybes, tvirtina, kad yra ir veiklos tęstinumo aplinkybė. 2005 m. balandžio 8 d. įvykusio sandorio metu buvo parduoti 3 sandėliai, 2 ūkiniai pastatai bei devyni žemės sklypai. 2005 m. pareiškėjų gautos pajamos buvo jų pagrindinis 2005 m. pajamų šaltinis. 2007 m. rugpjūčio 13 d., perkeliant mokesčio bazę kitam asmeniui, parduotas dar vienas žemės sklypas. Už gautas pajamas įsigyti kiti nekilnojamojo turto objektai. Šių veiksmų visuma leidžia teigti apie vykdytos nekilnojamojo turto pardavimo veiklos tęstinumo egzistavimą, o tai reiškia,

jog esant savarankiškumui, versliškumui, tęstinumui, ekonominės naudos siekimui yra ir individuali veikla³⁷.

Vadinasi, jeigu asmuo siekia sąmojingai gauti pajamų iš savo vykdomos veiklos, jo motyvacija visapusiškai susijusi su pajamų uždirbimu, o gautas pelnas akivaizdžiai viršija patirtas veikloje sąnaudas, tuomet galima daryti išvadą, jog vykdoma individuali veikla. Žinoma, tai nustatyti nėra paprasta, būtina nuosekliai ir aiškiai įvertinti visas faktines veiklos vykdymo aplinkybes.

Apibendrinant, visuomet vadovautis tik minėtais požymiais taip pat nederėtų, nes neretai klausimas, ar iš tiesų verčiamasi individualia veikla, sprendžiamas atsižvelgiant į tam tikrų aplinkybių visumą. Nors, jeigu galima teigti, kad veikla yra vientisa, nepertraukiama ir iš esmės tapati, ja siekiama gauti ekonominės naudos bei veikiama savarankiškai, vadinasi galima daryti išvadą, kad šių aplinkybių visuma atitinka dabar galiojančios individualios veiklos sąvoką. Be abejo, galimi atvejai, kai kažkoks sandoris atitinka visus aukščiau nurodytus požymius, tačiau, visgi, negali būti priskiriamas individualiai veiklai. Tik objektyvių aplinkybių visuma, nuoseklus surinktų įrodymų vertinimas sudaro pagrindą daryti išvadą, kad nagrinėjama veikla atitinka tęstinumo, savarankiškumo ir ekonominės naudos siekimo požymius, todėl gali būti pripažįstama individualia.

³⁷ Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 7 d. nutartis Nr. A⁵⁵⁶ - 256/2011.

3. Teisė teikti paslaugas ir įsisteigimo teisė Europos Sąjungoje

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą išaugo susidomėjimas verslo kūrimu, tame tarpe ir galimybe užsiimti individualia veikla, valstybėse narėse. Todėl šioje dalyje bus apžvelgta, ar individualios veiklos teisinis reguliavimas Lietuvoje atitinka Europos Sąjungos teisės aktus, reglamentuojančius paslaugų teikimą bei įsisteigimo teisę. Pažymėtina, kad tokia verslo organizavimo forma, kaip individuali veikla yra galima bei skatinama, ko gero, visose valstybėse narėse, todėl iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad jokių reikšmingų teisinio reguliavimo skirtumų nėra ir neturėtų būti.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamentas ir Taryba priėmė direktyvą 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje. Pagrindinis šios direktyvos tikslas – sukurti aiškesnes ir skaidresnes sąlygas smulkiąjam verslui vykdyti. Šis dokumentas laikomas vienu svarbiausių Europos Sąjungos teisės aktų, kuris turėjo vesti Europą bendros paslaugų rinkos link³⁸. Atitinkamai Lietuva šią direktyvą perkėlė į savo teisės sistemą 2009 m. gruodžio 28 dieną įsigaliojusių Lietuvos Respublikos paslaugų įstatymu.

Kiekvienas Europos Sąjungos pilietis gali laisvai pasirinkti šalį, valstybę narę, kurioje norėtų gyventi, dirbti ar kurti verslą. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą mes taip pat įgijome teisę dirbti bet kurioje valstybėje narėje, tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir kiti tos šalies piliečiai. Žinoma, prieš tai reikia surinkti daugybę informacijos, pradedant nuo to, kokia yra veiklos vykdymo tvarka, kokie yra reikalingi leidimai, kiek trunka registracija, o baigiant – kokius mokesčius reikės mokėti. Europos Sąjungos teisinis reguliavimas suteikia teisę laisvai valstybėse narėse steigti ir veikti ne tik juridiniams asmenims, bet ir fiziniams asmenims. Tai reiškia, jog įgijome teisę užsiimti individualia veikla bet kurioje Europos Sąjungos valstybėje narėje. Šiai verslo vykdymo formai iš esmės yra aktualios tokios Europos Sąjungos piliečių teisės kaip laisvė teikti paslaugas ir įsisteigimo laisvė. Priėmus aukščiau minėtą Paslaugų direktyvą ir buvo siekiama užtikrinti, kad Europos Sąjungos piliečiai gautų daugiau naudos iš Europos bendrijos steigimo sutarties 43 ir 49 straipsniuose užtikrinamų pagrindinių laisvių – įsisteigimo laisvės ir laisvės teikti paslaugas nepaisant valstybių sienų. Todėl direktyvos nuostatomis siekiama supaprastinti administracines procedūras, pašalinti kliūtis, kylančias teikiant paslaugas, taip pat sustiprinti valstybių narių abipusį pasitikėjimą bei tiekėjų ir vartotojų pasitikėjimą vidaus rinka³⁹.

³⁸ Paslaugų direktyva lūkesčių dar nepateisino// http://www.europarl.europa.eu/news/public/focus_page/008-113233-001-01-01-901-20110207FCS13232-01-01-2006-2006/default_p001c003_lt.htm ; prisijungimo laikas: 2011-03-05.

³⁹ Paslaugų direktyvos įgyvendinimo vadovas// Europos Komisija, 2007.

Reikėtų atkreipti dėmesį, jog įsisteigimo bei paslaugų teikimo laisvė yra netapačios, nors dažnai labai glaudžiai susijusios, kartais net sunkiai atribojamos, tačiau tiek Europos Sąjungos teisės aktuose, tiek Europos Teisingumo Teismo praktikoje yra reguliuojamos atskirai. Įsisteigimo teisė suteikia teisę laisvai steigtis ir veikti kitose valstybėse narėse, tuo tarpu paslaugų teikimo laisvė susijusi su tuo, kad asmenys, vykdantys individualią veiklą gali laisvai judėti per valstybes nares ir teikti paslaugas arba jas gauti. Tai yra ne kas kita kaip draudimas riboti paslaugų teikimą subjektams, kurie yra įsisteigę kitoje valstybėje narėje, negu teikia paslaugas.

EB sutarties 49 straipsnio pirmoje dalyje nustatyta: <...> Bendrijoje uždraudžiami laisvės teikti paslaugas apribojimai, taikomi valstybių narių nacionaliniams subjektams, kurie yra įsisteigę kitoje Bendrijos valstybėje negu valstybė, kurios subjektu yra asmuo, kuriam tos paslaugos teikiamos⁴⁰. Analizuojant EB sutarties 49 straipsnį galime nustatyti tokią schemą: valstybėje A įsisteigęs paslaugų teikėjas, kuris gali būti nebūtinai tos pačios valstybės A nacionalinis subjektas, teikia paslaugas valstybėje B, o baigęs veiklą vėl sugrįžta į valstybę A. Iš esmės šiuo straipsniu galima remtis tiek ginčijant valstybės B, tiek valstybės A nustatytas taisykles, trukdančias teikti paslaugas. Analizuojant Europos Teisingumo teismo bylas galima išvelgti, jog dauguma jų visgi siejasi su priimančiosios, t.y. valstybės B taikomomis kliūtimis, nors šiuo metu tendencija tokia, kad didėja bylų skaičius, kuriuose nagrinėjamos valstybės A sukurtos kliūtis teikti paslaugas.

Pažymėtina, jog ne kiekviena vykdoma veikla gali būti prižįstama paslauga. EB sutarties 50 straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad: pagal šią Sutartį paslaugos – tai tokios paslaugos, kurios paprastai yra teikiamos už užmokestį ir kurių nereglamentuoja nuostatos dėl prekių, kapitalo ir asmenų judėjimo laisvės⁴¹. Vadinasi, jeigu tarp paslaugų gavėjo ir paslaugų tiekėjo nėra tiesioginio ekonominio ryšio, toks paslaugų teikimas nepatenka į EB sutarties taikymo sritį.

Europos Teisingumo Teismo praktikoje išskiriamas dar vienas bruožas, kuris yra būdingas paslaugoms. Pagrindinis veiksnys, atskiriantis paslaugas nuo įsisteigimo, yra trukmė: asmeniui, kuris nuolatinai apsigyvena priimančioje valstybėje, greičiausiai bus taikomos įsisteigimo taisyklės, o „laikiniai“ apsigyvenęs asmuo greičiausiai bus laikomas teikiančiu paslaugas⁴². Byloje Reinhard Gebhard v Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano Europos Teisingumo teismas pažymėjo, kad veiklos laikinumas turi būti apibrėžtas

⁴⁰ Konsoliduota Europos Bendrijos Sutartis// Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

⁴¹ Ten pat.

⁴² C. Barnard. Europos Sąjungos materialinė teisė. Keturios laisvės: laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. Vilnius, 2006. P. 158.

atsižvelgiant ne tik į paslaugos teikimo trukmę, bet ir į jos reguliarumą, dažnumą ir tęstinumą⁴³.

Pažymėtina, jog yra draudžiama ketinančiųjų teikti ir gauti paslaugas diskriminacija dėl nacionalinės priklausomybės⁴⁴. Pavyzdžiui, individualios veiklos vykdytojui, vienos iš Europos Sąjungos valstybės narės piliečiui, ketinančiam teikti paslaugas, t.y. pradėti vykdyti veiklą kitoje valstybėje narėje, neturi būti taikomos jokios diskriminacinės priemonės, lyginant su valstybės, kurioje norima teikti paslaugas (vykdyti veiklą), verslo subjektais. Vadinas, jeigu atvykstančiam į Lietuvos Respubliką kitos Europos Sąjungos valstybės narės piliečiui būtų taikomi reikalavimai, bloginantys jo padėtį Lietuvos Respublikos piliečių atžvilgiu, galėtų būti laikoma, jog Lietuvos Respublikos teisės aktai nustato diskriminacines priemones. Tokie reikalavimai, kuomet užsienio paslaugų tiekėjams yra uždedama papildoma našta vadovaujantis Europos Sąjungos teise yra draudžiami. Be to, Europos Teisingumo teismas Manfred Sager v Dennemeyer & Co. Ltd byloje teigė, kad reikalaujama ne tik panaikinti bet kokią paslaugas teikiančio asmens diskriminaciją dėl nacionalinės priklausomybės, bet ir panaikinti bet kokius apribojimus, net ir tuos, kurie taikomi nedarant skirtumo tarp nacionalinių ir kitų valstybių narių paslaugų teikėjų, jei jais gali būti uždrausta ar kitaip apribota paslaugų teikėjo, įsisteigusio kitoje valstybėje narėje, kurioje jis teisėtai teikia panašias paslaugas, veikla⁴⁵. Tam tikrais atvejais, tokias diskriminacines priemones galima pateisinti, tačiau tai jau ne nėra šio darbo tyrimo objektas.

EB sutarties 39 straipsnis yra skirtas darbuotojams (tiems, kas dirba pagal darbo sutartį), o 43 straipsnis – savarankiškai dirbantiems asmenims, tame tarpe ir asmenims, užsiimantiems individualia veikla. Pastarajame ir yra įtvirtinta įsisteigimo teisė, kuri yra suteikiama tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims. Kas yra savarankiškai dirbantys asmenys EB sutartyje neaiškinama, tačiau Europos Teisingumo teismas byloje Aldona Malgorzata Jany and Others v. Staatssecretaris van Justitie paaiškino, kad kitaip nei darbuotojai, savarankiškai dirbantys asmenys neturi pavaldumu paremtų santykių, jie prisiima savo darbo sėkmės ar nesėkmės riziką, jiems yra mokama tiesiogiai ir be išskaičiavimų⁴⁶. Būtent šios bylos sprendimas rodo, kad 43 straipsnis leidžia fiziniams asmenims imtis įvairios ekonominės veiklos ir tuo pačiu išlikti savarankiškai dirbančiais asmenimis. Savarankiškai dirbantys asmenys turi tokias pačias teises, kokios yra nustatytos įsisteigimo šalies teisės aktuose tos valstybės subjektams. Vadinas, reikalavimai turi būti vienodi, t.y. Lietuvos Respublikos teisės aktai kitos Europos Sąjungos valstybės narės piliečiui, norinčiam vykdyti individualią veiklą Lietuvos Respublikoje, nustato

⁴³ Europos Teisingumo teismo byla C-55/94, Reinhard Gebhard v. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano, [1995] ECR. I-4165.

⁴⁴ C. Barnard. Europos Sąjungos materialinė teisė. Keturios laisvės: laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. Vilnius, 2006. P. 163.

⁴⁵ Europos Teisingumo teismo byla C-76/90 Manfred Sager v Dennemeyer & Co. Ltd. [1991] ECR I-4221.

⁴⁶ Byla C-268/99 Aldona Malgorzata Jany and Others v Staatssecretaris van Justitie . [2001] ECR I-8615.

pareigą registruotis mokesčių mokėtojų registre, gauti verslo liudijimą arba individualios veiklos vykdymo pažymą, patvirtinančius mokesčio mokėtojo registraciją. Pažymėtina, jog tokios pat sąlygos yra nustatytos ir Lietuvos Respublikos piliečiams, norintiems užsiimti individualia veikla Lietuvos Respublikoje.

EB sutarties 43 straipsnyje įtvirtintos galimos įsisteigimo formos, t.y. pirminis ir antrinis įsisteigimas. Pirminio įsisteigimo atveju asmuo išvažiuoja iš valstybės A tam, kad įsteigtų valstybėje B savo nuolatinę buveinę, o antrinio įsisteigimo atveju – valstybėje A išlaikoma buveinė, bet kartu įkuriami valstybėje B antra veiklos vieta. Vėlgi, labai svarbu pažymėti, kad visuomet turi būti taikomas vienodas požiūris ir principai. Tai reiškia, kad kiekviena valstybė, gali reglamentuoti kaip jos teritorijoje užsiimti kažkokia profesine veikla, tačiau tai turi būti vykdoma išvengiant bet kokios diskriminacijos dėl pilietybės. Apskritai Europos Teisingumo teismas laikosi nuomonės, kad net ir nediskriminuojanti taisyklė, kuri neleido patekti į rinką, pažeidžia Bendrijos teisę, jeigu nebuvo pateisinta⁴⁷. Europos Teisingumo teismas byloje Reinhard Gebhard v. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano išaiškino, kad nacionalinės priemonės, kurios gali trukdyti naudotis pagal Sutartį garantuotomis pagrindinėmis laisvėmis arba dėl kurių jos gali būti mažiau patrauklios privalo tenkinti keturias sąlygas: jos privalo būti taikomos nediskriminuojančiu būdu; jos privalo būti pagrįstos būtinaisiais bendrojo intereso poreikiais; jos privalo užtikrinti, kad jomis siekiamas tikslas bus pasiektas; tai privalo būti tik tos priemonės, kurios būtinos tikslui pasiekti⁴⁸.

Apibendrinant, tam, kad Lietuvoje būtų įgyvendinta paslaugų direktyva reikėjo pakeisti eilę įstatymų ir įgyvendinamųjų teisės aktų, tačiau galiausiai buvo priimtas LR paslaugų įstatymas. Atkreiptinas dėmesys, kad ne visoms valstybėms pavyko sėkmingai įgyvendinti pagrindinį paslaugų teikimą ir įsisteigimą reglamentuojantį dokumentą, nes kai kurios šalys apskritai vėluoja perkelti direktyvos nuostatas, o dar kita dalis įgyvendino tik iš dalies. Vertindamas Paslaugų direktyvos 2006/123/EB įgyvendinimą, Europos Parlamentas negaili kritikos nesugebėjimui užtikrinti paslaugų teikimo laisvę visoje ES teritorijoje⁴⁹. Tačiau iš esmės manytina, kad priėmus šią direktyvą buvo panaikinta daug kliūčių, kurios iki tol kliudė steigti paslaugų verslą ir teikti paslaugas kitose valstybėse narėse.

⁴⁷ C. Barnard. Europos Sąjungos materialinė teisė. Keturiolikos laisvės: laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. Vilnius, 2006. P. 93.

⁴⁸ Europos Teisingumo teismo byla C-55/94, Reinhard Gebhard v. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano, [1995] ECR. I-4165

⁴⁹ Paslaugų direktyva lūkesčių dar nepateisino// http://www.europarl.europa.eu/news/public/focus_page/008-113233-001-01-01-901-20110207FCS13232-01-01-2006-2006/default_p001c003_lt.htm ; prisijungimo laikas: 2011-03-05.

4. Individuali veikla ir kitos verslo organizavimo formos

Norint pradėti verslą svarbu tinkamai įvertinti kokią verslo organizavimo formą pasirinkti, nes egzistuoja reikšmingi skirtumai, priklausomai nuo to ar bus pasirenkama individualios veiklos vykdymo forma, ar bus steigiamas juridinis asmuo. Visų pirma skirsis veiklos pradžios prielaidos, kaštai taip pat ir vėlesnės veiklos vykdymo ir organizavimo sąlygos. Šiuos skirtumus reikėtų įvertinti, nes rinkoje veikiantys ūkio subjektai susiduria su skirtingomis verslo organizavimo sąlygomis ir reikalavimais. Šioje darbo dalyje bus lyginama individuali veikla ir kitos verslo organizavimo formos, nes komercinės ūkinės veiklos sėkmė neabejotinai priklauso ir nuo tinkamai pasirinktos veiklos organizavimo formos. Rinkoje veikiantys ūkio subjektai, ko gero dažnai pasirenka jų vykdomai veiklai pernelyg sudėtingą verslo organizavimo formą.

Kol kas tendencija tokia, kad kasmet auga išduodamų verslo liudijimų skaičius. Žmonių apsisprendimą užsiimti individualia veikla, ko gero, lemia noras išbandyti savo jėgas kuriant verslą, tačiau nusteigiant juridinio asmens. Visų pirma norint užsiimti individualia veikla nereikia patenkinti eilės būtinausių sąlygų ir formalumų, lyginant su juridinio asmens steigimo procedūra. Galbūt susidomėjimas didėja, nes ne visi pajėgia įkurti įmonę. Juk norint steigti įmonę ir vykdyti veiklą, būtina turėti lėšų įstatiniam kapitalui suformuoti. Be to, dar reikia paruošti krūvą dokumentų, kurie yra būtini steigiant įmonę, užsiregistruoti juridinių asmenų registre ir t.t. Tuo tarpu juridinio asmens steigimo procedūra nėra paprasta, kadangi būtina atlikti daugybę formalumų. Užtrunka ir pačių dokumentų parengimas ir registravimas, o dažniausiai rengiant dokumentus gyventojams prireikia ir specialistų pagalbos. Ši paslauga, be abejo, padidina kaštus. Tuo tarpu verslo liudijimo įsigijimo procedūra neužima tiek laiko. Mokesčių administratorius verslo liudijimą privalo išduoti per keturias darbo dienas nuo reikalingų dokumentų pateikimo, o pažymą apie nuolatinio Lietuvos gyventojo vykdomą individualią veiklą privalo išduoti per dešimt darbo dienų nuo prašymo pateikimo dienos. Vadinasi, tiek kaštai, tiek laiko sąnaudos yra minimalios.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad lyginant su individualia veikla, juridiniams asmenims tenka mokėti beveik visus Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 13 straipsnyje⁵⁰ išvardintus mokesčius. Tuo tarpu individuali veikla neturi juridinio asmens bruožų – ji neįsteigta, ji negali būti šalimi teisme, jos apskritai negalima traktuoti kaip juridinio asmens.

Žinoma, juridinis asmuo gali verstis praktiškai bet kuria veikla, kuri nėra draudžiama įstatymų, o individualią veiklą pagal verslo liudijimą vykdančias asmenys gali

⁵⁰ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas// Valstybės Žinios. 2004, Nr. 63-2243

vykdyti tik tą, kurios vykdymui yra gavę verslo liudijimą. Turint individualios veiklos pažymą asmuo gali vykdyti bet kurią ūkinę komercinę veiklą, atitinkančią savarankiškumo, tęstinumo ir komercinės naudos siekimo kriterijus, išskyrus veiklą, kuriai vykdyti įstatymas nustato reikalavimą įsteigti juridinį asmenį. Be abejo, juridiniam asmeniui taip pat gali būti taikomi tam tikri ribojimai, pavyzdžiui, reikalavimas gauti tam tikras licencijas ar kitokius panašaus pobūdžio leidimus. Juridinio asmens galimybę vykdyti atitinkamą veiklą taip pat riboja jo steigimo dokumentuose nurodyti veiklos tikslai ir rūšys, ypač viešųjų juridinių asmenų, kadangi jų veiklos dokumentuose pateikiamas veiklos rūšių sąrašas privalo būti aiškus, išsamus⁵¹.

Apibendrinant, buvo pateikta tik keltas reikšmingų skirtumų, jų yra gerokai daugiau, todėl toliau jie bus išanalizuoti atsižvelgiant į tam tikrus kriterijus: vykdomos veiklos pradžios ir jos nutraukimo.

4.1. Individualios veiklos ir kitų juridinių asmenų įsteigimo procedūrų palyginimas

Visų pirma reikėtų pradėti nuo to, kad abiem atvejais yra nustatomas visiškai skirtingas pateikiamų dokumentų, reikalingų ir būtinų pradėti veiklą, sąrašas. Nuolatinis Lietuvos gyventojas, norėdamas iš mokesčių administratoriaus gauti pažymą apie savo vykdomą individualią veiklą, turi kreiptis į apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos miesto (rajono) skyrių (toliau – AVMI). Nuolatinis Lietuvos gyventojas AVMI pateikia laisvos formos prašymą, kuriame nurodo savo vardą, pavardę, asmens kodą, gyvenamosios vietos adresą, savivaldybę ir telekomunikacijų rekvizitus. Kartu su prašymu nuolatinis Lietuvos gyventojas turi pateikti pasą ar kitą asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, kurį AVMI darbuotojas, sutikrinęs duomenis, gražina pateikėjui⁵². Atitinkamai ir nenuolatinis Lietuvos gyventojas pateikia mokesčių inspekcijai tuos pačius dokumentus, išskyrus tai, kad prašymo registruoti forma nenuolatiniam gyventojui yra patvirtinta skirtinga.

Norint įsigyti verslo liudijimą, verslo liudijimą išduodančiai teritorinei valstybinei mokesčių inspekcijai pateikiami sekantys dokumentai:

1. Prašymas (jame nurodoma, kurios veiklos rūšies verslo liudijimą norima įsigyti, laikotarpis, kuriam norima įsigyti verslo liudijimą, taip pat veiklos vieta ir t.t.);
2. Lietuvos Respublikos piliečio pasas, asmens tapatybės kortelė, pasas ar kitas

⁵¹ Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas// Valstybės Žinios. 1996, Nr. 68-1633.

⁵² Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 373 „Dėl mokesčių administratoriaus informavimo apie nuolatinio Lietuvos gyventoją pradedamą vykdyti individualią veiklą, nuolatinio Lietuvos gyventoją individualios veiklos vykdymo ir nenuolatinio Lietuvos gyventoją nuolatinės bazės įregistravimo Lietuvoje pažymų išdavimo taisyklių“// Valstybės žinios. 2003-01-04, Nr. 1-31

asmens tapatybę patvirtinantis dokumentas;

3. Verslo liudijimą išduodančiai teritorinei valstybinei mokesčių inspekcijai paprašius dokumentai, kuriais remiantis gali būti taikomas savivaldybių tarybos nustatytas mažesnis pajamų mokestis (jeigu savivaldybės taryba yra priėmusi atitinkamą sprendimą);

4. Sudaryta su audiovizualinių kūrinių prodiuseriais ir fonogramų gamintojais arba jų teisių perėmėjais autorinė licencinė sutartis, suteikianti teisę platinti Lietuvos Respublikos teritorijoje audiovizualinius kūrinius ir (arba) fonogramas bet kokiose laikmenose (prekiauti jais ir (arba) juos nuomoti);

5. Leidimas gyventi (jeigu verslo liudijimą įsigyja užsienietis). Šis reikalavimas netaikomas Europos Sąjungos valstybių narių, Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių narių piliečiams ir jų šeimos nariams⁵³.

Taigi aukščiau išvardinti dokumentai pateikiami viso labo vienai institucijai, tuo tarpu reikėtų atkreipti dėmesį, kad steigiant juridinį asmenį, būtina parengti ir pateikti dokumentus ne tik notarui, bet ir Valstybės įmonei Registrų centas. Kadangi juridinių asmenų yra keletas rūšių, tai palyginimui bus pateikti dažniausiai pasitaikančios - uždarnosios akcinės bendrovės būtiniausių steigimo dokumentų sąrašas.

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme nustatyta, kad bendrovė įregistruojama po to, kai yra įvertinti nepiniginiai įnašai, kuriais iš dalies apmokamos akcijos, sudaryta steigimo sutartis ar steigimo aktas, pasirašyti steigiamos bendrovės įstatai, įmokėti visi pradiniai įnašai už pasirašytas akcijas, įvyko steigiamasis susirinkimas (išskyrus Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio 5 dalyje nustatytą atvejį), kuriame išrinktas pagal bendrovės įstatus visuotinio akcininkų susirinkimo renkamas bendrovės organas, patvirtinta akcinės bendrovės steigimo ataskaita, taip pat išrinkta valdyba (jeigu įstatuose nustatyta, kad ji sudaroma) ir išrinktas bendrovės vadovas, sudarytas uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sąrašas ir įvykdytos kituose įstatymuose ir steigimo sutartyje ar steigimo akte nustatytos prievolės, taip pat juridinių asmenų registro tvarkytojui pateikti įstatymų nustatyti dokumentai⁵⁴. Papildomai reikalaujama turėti patalpų savininko sutikimą buveinės įregistravimui jam nuosavybės teise priklausančiose patalpose. Jeigu tokios patalpos įkeistos bankui, atitinkamai reikalaujama pateikti banko, kuriam tos patalpos įkeistos, sutikimą. Be to, yra reikalinga banko pažyma apie įstatinio kapitalo sukaupimą ir dar eilė kitų dokumentų.

Akivaizdu, jog norint užsiimti individualia veikla tiek pagal pažymą, tiek pagal verslo liudijimą reikalingų veiklos pradžia dokumentų sąrašas yra minimalus. Svarbiausia, kad visi dokumentai yra paprasti ir jų parengimui nereikia kažkokių ypatingų žinių ar kompetentingų

⁵³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. 1797 „Dėl verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklių“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 112-4992

⁵⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914

specialistų pagalba juos ruošiant. Priešingai, steigiant juridinį asmenį neretai tenka prašyti teisininkų pagalba. Tai, kaip žinia, vėl papildomi kaštai. Apskritai individualios veiklos pradžia siejama tik su viena institucija, tuo tarpu steigiant juridinį neužteks užsiregistruoti vien tik mokesčių mokėtojo registre, reikia dar notarų, Valstybės įmonės Registrų centro. Buvo laikai kuomet reikėjo dar papildomai registruotis Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniame skyriuje.

Ne mažiau svarbus klausimas yra finansai, kitaip sakant, steigimo ir įregistravimo išlaidos. Bene populiariausios verslo organizavimo formos steigiant juridinį asmenį yra uždarnosios akcinės bendrovės ir individualios įmonės. Jų steigimo išlaidos beveik vienodos. Mokesčiai notarams, Valstybės įmonėje Registrų centras, taip pat pagal poreikį atlygis kvalifikuotiems specialistams už steigimui reikalingų dokumentų paruošimą. Tuo tarpu norint įregistruoti individualią veiklą išlaidos minimalios, kadangi nereikia ypatingų žinių suruošti reikiamus pateikti dokumentus, todėl nereikia kvalifikuotų specialistų pagalba, už įregistravimą mokesčių mokėtojų registre taip pat neimamos jokios rinkliavos. Tai, kad įsigyjant verslo liudijimą reikia sumokėti fiksuotą mokestį, nesusiję su veiklos įregistravimo kaštais, kadangi įsteigus juridinį asmenį taip pat atsiranda prievolė mokėti mokesčius valstybei.

Pažymėtina, kad laiko sąnaudos visur beveik vienodos. Verslo liudijimas išduodamas pakankamai greitai, o individualios veiklos vykdymo pažymos išdavimas ir juridinio asmens įsteigimas užtrunka panašiai. Tiesiog steigiant juridinį asmenį yra žymiai daugiau formalumų, kurie privalo būti atlikti per visą laiko tarpą iki įregistravimo, priešingai nei registruojant individualią veiklą.

4.2. Individualios veiklos ir kitų juridinių asmenų veiklos nutraukimo palyginimas

Lengviausia pabaigti – individualią veiklą. Nepriklausomai nuo to, ar veikla bus vykdoma pagal verslo liudijimą, ar pagal individualios veiklos vykdymo pažymą nei vienu, nei kitu atveju jokių specialių, sudėtingų procedūrų atlikti nereikalaujama.

Pažymėtina, jog verslo liudijimas yra terminuoto galiojimo, todėl pasibaigus terminui, kuriam jis yra išduotas, veikla pasibaigia savaime, be jokių papildomų tokio verslo liudijimo turėtojo pastangų. Vadinasi, šiuo atveju apskritai neegzistuoja jokia verslo nutraukimo procedūra, tiesiog teisė užsiimti veikla pasibaigia liudijime nurodytą dieną. Kadangi pabaiga siejama su terminu, kuriam suėjus pasibaigia ir teisė užsiimti tame verslo liudijime nurodyta veikla, tai derėtų trumpai apžvelgti apskritai koks galiojimas yra įmanomas, atsižvelgiant į konkrečią veiklą.

Verslo liudijimai gali būti išduodami pageidaujama kalendorinių metų laikotarpiui, kuris negali būti ne ilgesnis kaip iki tų pačių kalendorinių metų pabaigos. Prekybos verslo liudijimai išduodami pageidaujama kalendorinių metų laikotarpiui, skaičiuojamam dienomis. Trumpiausias laikotarpis yra viena diena. Paslaugų ir gamybos verslo liudijimai nuo 2010-05-23 išduodami pageidaujama kalendorinių metų laikotarpiui, bet ne ilgiau kaip kalendoriams metams ir ne trumpiau kaip 5 kalendorinėms dienoms (iki 2010-05-22 buvo išduodami ne trumpiau, kaip mėnesiui)⁵⁵.

Šiek tiek kitokia individualios veiklos, vykdomos pagal individualios veiklos vykdymo pažymą, nutraukimo tvarka. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad kaip ir su verslo liudijimais, taip ir su individualios veiklos vykdymo pažyma nėra nustatyta jokių apribojimų, kurie gali kliudyti greitai, be jokių ypatingų formalumų nutraukti vykdomą veiklą. Vienintelis reikalavimas yra tas, kad nuolatinis Lietuvos gyventojas kai nutraukia individualią veiklą, turi informuoti savo nuolatinės gyvenamosios vietos mokesčių administratorių prieš 5 darbo dienas. Tas pats reikalavimas yra taikomas ir nenuolatiniam Lietuvos gyventojui, norinčiam nutraukti individualią veiklą, vykdomą pagal individualios veiklos vykdymo pažymą. Vadovaujantis Valstybinės mokesčių inspekcijos pateikta informacija, tai galima padaryti tiesiog elektroniniu būdu teikiamomis paslaugomis per Elektroninio deklaravimo sistemą; asmeniškai atvykus į Valstybinės mokesčių inspekcijos skyrių ar tiesiog atsiuntus reikiamą prašymo formą klasikiniu paštu⁵⁶.

Apibendrinant galima teigti, kad individualios veiklos pabaiga yra nesudėtinga. Gyventojas įsigytas ir individualioje veikloje naudotas turtas išlieka jam nuosavybės teise priklausančiu turtu, taigi jis gali savo nuožiūra juo disponuoti, taip pat individualią veiklą vykdamas asmuo išlieka asmeniškai atsakingas už prisiimtus įsipareigojimus asmenims, su kuriais yra sudaręs sandorius⁵⁷.

Vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad palyginti su verslininku, kuris Lietuvoje įsteigė įmonę vadovaujantis tokios įmonės veiklą reguliuojančiais teisės aktais, individualia veikla užsiimantys fiziniai asmenys, tame tarpe ir dirbantys pagal verslo liudijimus, ko gero, neturi lygiaverčių verslo organizavimo sąlygų. Tokių asmenų vykdoma veikla siejama su didesne rizika, nes, jiems tapus nemokiems, kreditorių reikalavimai yra tenkinami iš jų turto ar pajamų. Akivaizdu, kad fiziniai asmenys, vykdamys individualią veiklą iš esmės neturi galimybės įveikti susidariusių finansinių sunkumų remdamiesi analogiškais teisės normomis, kokiomis naudojasi juridiniai asmenys. Tokiu atveju individualia veikla užsiimantiems fiziniams asmenims, kurie,

⁵⁵ Verslo liudijimo įsigijimas// <http://www.vmi.lt/lt/index.aspx?itemId=10027827>; prisijungimo laikas: 2011-01-14.

⁵⁶ Individualios veiklos registravimas// <http://www.vmi.lt/lt/index.aspx?itemId=10027667>; prisijungimo laikas: 2011-01-15.

⁵⁷ Studija "Individualios veiklos reglamentavimo analizė" 2007 m.

taip pat yra ir verslininkai, dėl objektyvių priežasčių susidūrus su tam tikrais finansiniais sunkumais nesudarytos panašios galimybės sugrįžti į verslą.

Kai kuriose Europos Sąjungos šalyse, pavyzdžiui, Vokietijoje, Suomijoje, Airijoje, Lenkijoje, Latvijoje arba Ispanijoje, teisės aktai, kurie susiję su skolininko atsakomybe, jo įsipareigojimais nėra kažkaip ypatingai sureikšminami, nesvarbu ar verslą plėtoja įmonė, ar kažkokia ekonomine veikla tiesiog užsiima fizinis asmuo. Vadinasi, kai kuriose kitose Europos Sąjungos valstybėse, priešingai nei Lietuvoje, fiziniai asmenys, kurie yra verslininkai - apsaugoti gerokai geriau. Jie turi galimybę teisės aktų nustatyta tvarka pasinaudoti atleidimu nuo likusių nevykdytų įsipareigojimų, t.y. nuo likusių skolų. Netgi mūsų kaimyninėje Latvijoje 2007 m. buvo priimtas Nemokumo įstatymas, kuris apibrėžia tiek fizinių, tiek juridinių asmenų nemokumo procesą, kvalifikacinius reikalavimus administratoriams, administratorių darbo organizavimo ir kitus su nemokumo procedūromis susijusius klausimus. Pažymėtina, jog „Europos Sąjungos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl nemokumo bylų“ numato galimybę Europos Sąjungos valstybių narių teisėje nustatyti bankroto teisinį reguliavimą, kai skolininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, prekybininkas ar individualus asmuo. Neskiriamas kažkoks konkretus subjektas, tiesiog sakoma, kad šis reglamentas turėtų būti taikomas bankroto byloms, kai skolininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, prekybininkas ar individualus asmuo. <...>⁵⁸.

Taigi, galime daryti išvadą, jog Lietuvoje individualia veikla užsiimantys asmenys nėra lygiavertėse sąlygose lyginant tiek su kitomis verslo organizavimo formomis, tiek su kitų šalių fiziniais asmenimis. Iš pirmo žvilgsnio apskritai atrodytų, kad pažeidžiamas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas asmenų lygybės prieš įstatymą principas. Juk ne tik Respublikos Konstitucijoje, bet ir kituose Lietuvos Respublikos įstatymuose ar tarptautiniuose dokumentuose yra įtvirtintas konstitucinis visų asmenų lygybės prieš įstatymą principas. Šis, asmenų lygybės prieš įstatymą principas, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai. Tačiau Konstitucinis Teismas 1996 m. vasario 28 d. nutarime konstatavo, kad <...> konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tai taikytina ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai⁵⁹.

Tiesa, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu 2010 m. balandžio 7 d. buvo patvirtinta fizinių asmenų bankroto įstatymo koncepcija. Ši koncepcija ir buvo parengta vadovaujantis 2000 m. gegužės 29 d. „Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto

⁵⁸ 2009 m. gegužės 29 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų.

⁵⁹ Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas// Valstybės žinios. 1996-03-06, Nr. 20-537.

bylų“ nuostatomis, joje numatyta, kad įstatyme reikės nustatyti fizinių asmenų mokumo atkūrimo principus, kurie leistų fiziniams asmenims (tarp jų ūkininkams ir kitiems fiziniams asmenims, kurie įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine veikla), iš esmės pablogėjus jų finansinei būklei, per protingą terminą pagal išgales patenkinti kreditorių reikalavimus, o pasibaigus šiam terminui Įstatyme nustatytais sąlygomis būti atleistiems nuo tolesnio skolų mokėjimo, t. y. sudarytų jiems galimybę išvengti skurdo ir atkurti savo mokumą⁶⁰.

Juridinio asmens pabaigą reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, atskirų teisinių formų juridinių asmenų veiklą reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai. Vadinasi, lyginant su individualia veikla juridinio asmens pabaiga gerokai sudėtingesnė. Visų pirma taip yra todėl, kad juridiniai asmenys apskritai gali pasibaigti netgi dviem būdais: juos reorganizuojant arba likviduojant⁶¹. Galutinis pabaigos momentas siejamas su juridinio asmens išregistravimu iš Juridinių asmenų registro. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad reorganizavimas - tai juridinio asmens pabaiga be likvidavimo procedūros⁶². Sprendimą reorganizuoti juridinį asmenį priima juridinio asmens dalyviai arba teismas įstatymų nustatytais atvejais. Juridiniai asmenys gali būti reorganizuojami jungimo ir skaidymo būdu. Tuo tarpu įmonės likvidavimas - procesas, kurio metu apskritai nutraukiamas įmonės egzistavimas. Taigi juridiniai asmenys reorganizuojami sujungiant kelių juridinių asmenų veiklą arba atvirkščiai – nusprendus reorganizuojamo juridinio asmens veiklą paskirstyti keliems juridiniams asmenims, kurie paprasčiausiai tariant perimtų iki reorganizavimo veikusio juridinio asmens teises, pareigas ir turtą. Visais reorganizavimo atvejais turi būti parengiama nemažai dokumentų, pavyzdžiui reorganizavimo sąlygos, kurios yra pagrindinis dokumentas ir jose detaliai numatoma, koku būdu bus vykdomas reorganizavimas, kaip paskirstomas reorganizavime dalyvaujančių įmonių turtas, teisės ir pareigos, kokia tvarka vieno juridinio asmens dalyviai taps kito juridinio asmens dalyviais ir t.t. Be to, reorganizavimo procedūros užtranka ilgai ir kainuoja nemažai. Juridinių asmenų likvidavimas gali būti vykdomas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.106 straipsnyje nustatytais pagrindais. Likviduojant juridinį asmenį taip pat reikės nemažai pastangų ir lėšų. Visų pirma paskiriamas likvidatorius, rengiami atitinkami dokumentai atliekamos visos teisės aktuose numatytos reikiamos procedūros ir t.t. Vadinasi, apibendrinant galima teigti, kad reorganizavimas skiriasi nuo likvidavimo procedūros tuo, kad reorganizavimo atveju juridinio asmens teisės ir pareigos bei turtas perduodami kitam juridiniam asmeniui, kuris tęsia reorganizavimo būdu pasibaigusio juridinio asmens veiklą. Tuo tarpu likvidavimas tai - juridinio asmens veiklos pasibaigimas išregistruojant jį iš juridinių asmenų registro, kuriame buvo

⁶⁰ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo koncepcija// <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=AEBF4DC5-5D13-4052-A5C8-6A4DBE079BDB>; prisijungimo laikas: 2011-01-18.

⁶¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁶² Ten pat.

kaupiami ir saugomi jo duomenys.

Akivaizdu, jog individualios veiklos nutraukimas yra paprastas, daug išlaidų ir procedūrų nereikalaujantis procesas. Tuo tarpo juridinio asmens pabaiga siejama su įvairių dokumentų ruošimu, atsakingų asmenų paskyrimu, eile procedūrų, didelėmis laiko sąnaudomis ir dar su begale įvairių dalykų, kurie nustatyti Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Kas liečia turto klausimą, tai viskas priklauso nuo to kaip juridinis asmuo atsako už savo prievoles. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu juridiniai asmenys skirstomi į ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės asmenis. Jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievoles atsako juridinio asmens dalyvis. Neribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys yra individuali (personalinė) įmonė ir ūkinė bendrija⁶³. Lyginant su individualia veikla, tai daugiausia panašumų būtų su neribotos civilinės atsakomybės juridiniais asmenimis, kadangi užsiimančio individualia veikla žmogaus turtas nėra atskirtas nuo asmeninio. Kitaip sakant užsiimantis individualia veikla – rizikuoja visu savo turtu.

Kuri verslo organizavimo teisinė forma geriausia, vienareikšmiškai atsakyti neįmanoma. Žinoma, galimas atvejis, kai rinkoje veikiantys ūkio subjektai pasirenka jų vykdomai veiklai penelyg sudėtingą verslo organizavimo formą. Tačiau tai turi vykti ne dėl nežinojimo. Pasirinkimas visų pirma turi priklausyti nuo vykdomos veiklos pobūdžio, srities, kurioje veikiama, nes kiekviena turi savo privalumų ir trūkumų. Svarbiausia, ko gero, atsžvelgti į veiklos vykdymo riziką, kadangi vykdydamas individualią veiklą ir susidūręs su finansiniais sunkumais fizinis asmuo rizikuoja visu savo turtu. Individuali veikla pasižymi tuo, kad ja verčiamasi neįsteigus juridinio asmens, jai netaikomi tokie griežti buhalterijos tvarkymo reikalavimai ir ją paprastai vykdo vienas fizinis asmuo. Nors reikėtų pastebėti, jog individualia veikla besiverčiantis gyventojas taip pat gali būti darbdaviu ir samdyti kitus gyventojus. Apibendrinant, galima daryti išvadą, jog individualios veiklos vykdymo nesudėtingumas, ko gero, išplaukia iš to, kad ją įregistravus nėra sukuriamas atskiras teisės subektas. Todėl pradėjus vykdyti individualią veiklą nėra būtinybės detalčiai ir aiškiai reglamentuoti santykių, kurie iš esmės nesusiklosto, nes veiklą vykdo paprastai vienas gyventojas. Šiuo atveju nekalbama apie santykius, kurie susiklosto su tam tikrų paslaugų ar prekių pirkėjais. Tuo tarpu įsteigus juridinį asmenį, priešingai, visų pirma iškyla poreikis sureguliuoti santykius to juridinio asmens viduje.

⁶³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000-09-06, Nr. 74-2262

5. Individuali veikla ir darbo santykiai

Buvo metas, kuomet sąlyginai dideli mokesčiai, socialinės garantijos, darbo ir poilsio režimas bei kiti aspektai, kurie susiję su darbo santykiais, vertė darbdavius ieškoti veiklos organizavimo alternatyvų. Pavyzdžiui, autorinės sutartys, įvairios civilinės sutartys su asmenimis, vykdančiais individualią veiklą, tapo vis populiareesnės. Visa tai yra teisėta ir reglamentuojama LR CK, kuriame aiškiai nustatyta teisė vykdyti ūkinę komercinę veiklą neįsteigus įmonės ir sudaryti įvairias civilines sutartis, taip įforminant savo darbų atlikimą ar paslaugų teikimą kitam ūkio subjektui. Atkreiptinas dėmesys, jog praktikoje neretai pasitaikydavo atvejų, kuomet prisidengus individualia veikla iš tikrųjų buvo slepiami darbo santykiai, t.y. formaliai santykiai įvardijami kaip individuali veikla ir vykdomi laikantis visų individualiai veiklai pradėti ir vykdyti keliamų teisės aktų reikalavimų, tačiau faktiškai tarp šalių susiklostydavo darbo santykiai. Tokios tendencijos vyravo nekilnojamojo turto perleidimo tarpininkavimo, rinkos tyrimo, viešosios nuomonės apklausų, draudimo paslaugų teikimo, statybų veiklos ir kitose paslaugų teikimo srityse. Individuali veikla darbdaviams atrodė patraukli dėl daugelio dalykų. Priėmęs į darbą asmenį darbdavys už darbuotoją kas mėnesį privalo mokėti GPM, socialinio draudimo įmokas bei sveikatos draudimo įmokas, be to, privalo užtikrinti darbuotojui taikomą darbo ir poilsio režimą, privalo atlikti atitinkamą įdarbinimo procedūrą, vėliau, esant reikalui, ir darbo santykių nutraukimo procedūrą bei daugelį kitų dalykų. Tuo tarpu formaliai prisidengus individualia veikla tam tikrų dalykų pavykdavo išvengti.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad tęstinumas ir atlygintinumas būdingas taip pat ir darbo santykiams, tačiau savarankiškumas ir yra būtent tas elementas, kuris leidžia individualią veiklą atriboti nuo darbo santykių. Savarankiškai dirbantis asmuo pats organizuoja savo darbo procesą, niekas tam procesui nevadovauja. Asmuo, pradėjęs vykdyti individualią veiklą tampa verslininku, kuris pats pasirenka veiklos vykdymo strategiją, jos įgyvendinimo būdus bei priemones.

Priežasčių, kodėl buvo renkama ši veiklą formaliai įvardinti individualia, o ne darbu pagal darbo sutartį yra daug, tačiau pagrindinė ir, ko gero, svarbiausia – palankesnis apmokestinimo režimas, lyginant su darbo santykiais. Tiksliau, tokiu būdu iš viso pavykdavo išvengti dalies mokesčių mokėjimo. Vadovaujantis GPMĮ pajamos, gautos darbo santykių pagrindu, ir pajamos, gautos užsiimant individualia veikla yra apmokestinamos taikant skirtingą gyventojų pajamų mokesčio tarifą, be to, skiriasi šio mokesčio apskaičiavimo, sumokėjimo ir deklaravimo tvarka. Taip pat skiriasi ir socialinio draudimo įmokų dydžiai, privalomojo sveikatos draudimo įmokų mokėjimo tvarka. Palaipsniui žymūs mokestiniai skirtumai nyko.

Neseniai Seime buvo nutarta pakeisti GPMĮ. Ši pataisa iš esmės turėtų būti suprantama kaip paskata asmenis užsiimti individualia veikla. Manoma, kad yra nemažai žmonių, kurie turi gera verslo idėją, tačiau dvejoja apskritai kokią verslo organizavimo formą pasirinkti. Kai kuriais atvejais, žinoma, apsisprendimą nulemia finansai. Neretai tie, kurie, visgi, pasiryžta įkurti nuosavą verslą, susiduria su problema – mokesčiais. Daugelis mano, kad jie yra neadekvačiai dideli. Be to, veikiantiems yra eilė administracinių reikalavimų, kurie paprasčiausiai yra dar viena kliūtis išlaikyti verslą. Taigi tam, kad padrašinti tokie asmenys imtis verslo buvo nutarta pakeisti GPMĮ. Individuali veikla jau iki tol pasižymėjo kaip paprastesnė verslo organizavimo forma, o įsigaliojus pakeitimams turėjo tapti dar prieinamesnė. Pajamoms iš individualios veiklos buvo nustatytas tris kartus mažesnis pajamų mokesčio tarifas. Pažymėtina, kad Finansų ministerijos teigimu, toks ženkliai mažesnis mokestis, mokamas metų pabaigoje tik nuo realiai gaunamų pajamų, kai nereikia įregistruoti jokios įmonės - daug patrauklesnis būdas nei verslo liudijimas, už kurį reikia mokėti fiksuotą, nuo rezultato nepriklausantį mokestį⁶⁴. Žinoma, įsigaliojus visiems pakeitimams iškyla rizika, jog palyginus mokesčių našta individuali veikla vėl gali tapti patrauklesnė nei darbo santykiai. Žinant galimą pavojų vis dėlto buvo nuspręsta nekeisti galiojančio tarifo taip vadinamoms „laisvosioms profesijoms“ (advokatams, notarams, jų padėjėjams, apskaitininkams ir t.t.), kadangi tokio pobūdžio veikla pagal savo ekonominį turinį yra iš esmės tapati darbo santykiams, todėl turi būti lyginama su pajamų iš darbo santykių apmokestinimu, kad mokesčiai neskatintų dirbtino darbo santykių keitimo civiliniais santykiais.

Esminių kriterijų, leidžiančių atskirti darbo sutartis ir darbo santykius nuo civilinių sutarčių ir santykių, yra pakankamai daug, svarbiausi paminėtini žemiau:

- Darbas turi būti dirbamas darbdaviui ir fiziniam asmeniui susitarus. Darbdavio ir darbuotojo susitarimu siekiama sukurti tarpusavio teises ir pareigas. Nepaisant to, kad darbo sutartis sudaroma dviejų šalių valia, darbas dirbamas darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui leidus, t. y. jo valia.
- Asmuo dirba tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eina tam tikras pareigas. Tai reiškia, kad dirbantysis vykdo tam tikrą rūšiniais požymiais apibrėžtą darbo funkciją. Vadinasi, būtina atkreipti dėmesį, koks yra atliekamo darbo pobūdis, nes tai, kad darbuotojas atlieka ne rūšiniais požymiais apibrėžtą darbo funkciją, o tarp asmenų egzistuoja susitarimas dėl konkretaus rezultato pasiekimo (pagaminti daiktą, suremontuoti automobilį, įrengti patalpą ir pan.), gali būti civilinių teisinių santykių, pavyzdžiui, rangos, požymis.
- Asmuo dirba paklusdamas darbovietėje nustatytai darbo tvarkai. Šio požymio

⁶⁴ Individualiai veiklai - 3 kartus mažesnis pajamų mokestis// http://www.finmin.lt/web/finmin/naujienos?erp_item=naujiena_001513; prisijungimo laikas: 2011-01-15.

esmė yra ta, kad asmuo nėra visiškai savarankiškas atlikdamas darbą, jam atliekant darbą vadovauja darbdavys. Šis požymis gali reikštis įvairiai, t. y. darbuotojas gali dirbti laikydamas nurodymų dėl darbo laiko, darbo organizavimo, darbo drausmės, darbo atlikimo būdo, technologijų ir t.t.

- Asmuo dirba atlygintinai. Atlygintinumas yra vienas reikšmingiausių požymių. Reikėtų atkreipti dėmesį, koks apskritai yra atlygintinumo pobūdis - periodinės išmokos, kas mėnesį ar už atliktą darbą mokamos išmokos. Būtent atlygintinumo pobūdis kai kuriais atvejais gali būti labai reikšmingas atibojant darbo santykius nuo civilinių santykių. Pavyzdžiui, darbo teisiniams santykiams dažniau būdingas periodiškai mokamas atlyginimas už darbą, tuo tarpu atliekant užduotį civilinių sutarčių pagrindu paprastai sumokama priėmus galutinį darbo rezultatą (taip pat galimas avansas)⁶⁵.

Tai yra tik sąrašas kriterijų, nebūtinai reiškiančių, kad jų visuma iš karto garantuoja, kad tarp šalių yra susiklostę darbo santykiai. Atkreiptinas dėmesys, kad tam tikri požymiai būdingi tiek darbo santykiams, tiek ir kitoms civilinėms sutartims. Pavyzdžiui, atlygintinumas. Nors tai yra vienas svarbiausių požymių, padedančių atiboti susiklosčiusius santykius, tačiau taip pat būdingas ir kitoms civilinėms sutartims. Pažymėtina, jog mokesčių administratorius visų pirma viršenybę teikia susiklosčiusių santykių dalyvių veiklos turiniui, o ne jų formaliai išraiškai.

Atkreiptinas dėmesys, jog individualią veiklą įprasta vertinti kaip darbo santykius, jeigu:

- paslaugos teikiamos vienai įmonei, kuri neretai dar ir suteikia gyventojui darbo vietą bei darbo priemones;
- gyventoją su įmone saisto tam tikri įsipareigojimai, pavyzdžiui, gyventojas vykdo įmonės nurodymus, dalyvauja įmonėse organizuojamuose mokymuose, seminaruose, užsiėmimuose ir/arba kitų juridinių ar fizinių asmenų organizuojamuose kursuose, kuriuose gyventojas privalo dalyvauti įmonės nurodymu;
- gyventojas įsipareigoja formuoti teigiamą įvaizdį apie įmonę visuomenėje, laikytis įmonės nustatytų etikos reikalavimų;
- gyventojas paslaugų teikimo sutartis su klientais sudarinėja ne savo, o įmonės, iš kurios gauna atlygį už klientui suteiktas paslaugas, vardu;
- gyventojas dalį užmokesčio (dažniausiai — minimalią algą) gauna pagal darbo sutartį, o kitą dalį – kaip individualios veiklos pajamas;

⁶⁵ Darbo sutarties ir civilinių sutarčių atskyrimo problema// <http://www.jurex.lt/darbo-sutarties-ir-civiliniu-sutarciu-atskyrimo-problema.j?id=218> ; prisijungimo laikas: 2011-01-25.

- nustatoma kitų darbo santykiams būdingų aplinkybių⁶⁶.

Kuo skiriasi individuali veikla nuo darbo santykių teoriškai lyg ir aišku, tačiau praktikoje pasitaiko nemažai problemų norint atriboti darbuotoją nuo individualią veiklą vykdančio asmens. Vertėtų atkreipti dėmesį, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai neleidžia be jokių ribojimų darbdaviams sudarinėti civilines sutartis su fiziniais asmenimis. Pavyzdžiui, neretai kyla klausimas, ar draudimo ir nekilnojamojo turto brokeriai yra darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartį, ar, visgi, tai yra savarankiškai dirbantys asmenys. Vienos pusės pozicija šiuo klausimu yra kategoriška ir aiški. Kaip bebūtų įforminti santykiai, svarbiausia, kad būtų atsižvelgiama į tikrąjį jų turinį, todėl, jeigu faktiniai šalių santykiai atitinka darbo teisinių santykių požymius, tačiau neiforminami darbo sutartimi, laikoma, kad tai yra nelegalus darbas, ne kartą pažymėjo Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Atkreiptinas dėmesys, kad pagrindinis kriterijus, padedantis atskirti darbo santykius nuo individualios veiklos, visgi, išlieka tas, kad individuali veikla yra savarankiška gyventojų vykdoma veikla. Šis požymis yra esminis dalykas, kuris padeda identifikuoti individualią veiklą. Veikimas „savarankiškai“ būtent ir reiškia, jog tokioje veikloje nėra ir negali būti jokių darbo santykiams būdingų bruožų, tokių kaip susitarimo dėl darbo vietos, darbo laiko, funkcijų, atostogų ir t.t. Pažymėtina, jog norint teigti, kad tarp darbdavio ir darbuotojo susiklostė darbo santykiai – visų pirma reikia tai įrodyti.

Taigi, kad darbuotojas privalo dirbti tam tikrą darbą arba eiti tam tikras pareigas, reiškia, jog jis turi atlikti ne konkrečias užduotis, o vykdyti tam tikrą darbo funkciją. Tuo darbo sutartis ir skiriasi nuo civilinių sutarčių: rangos, pavedimo, paslaugų teikimo, jungtinės veiklos (partnerystės). Civilinių sutarčių esmė – šalių įsipareigojimas atlikti tam tikrą iš anksto apibrėžtą užduotį, o darbo sutarties atveju darbuotojas privalo atlikti tam tikrą tęstinio pobūdžio funkciją, nesiejamą su gaunamu rezultatu. Kita darbo santykių ypatybė yra ta, kad atlikdamas darbo funkciją, darbuotojas privalo laikytis darbo tvarkos ir paklusti darbdavio nurodymams, o civilinėse sutartyse šalių pavaldumo nėra⁶⁷. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra nurodęs, kad esminiai DK 93 straipsnyje nustatyti darbo sutarties požymiai yra šie:

1. Darbas turi būti dirbamas darbdaviui ir fiziniam asmeniui susitarus.
2. Asmuo dirba tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eina tam tikras pareigas. Tai reiškia, kad dirbantysis vykdo tam tikrą rūšiniais požymiais apibrėžtą darbo funkciją. Tai, kad darbuotojas atlieka ne rūšiniais požymiais apibrėžtą darbo funkciją, o tarp asmenų egzistuoja susitarimas dėl konkretaus rezultato pasiekimo (pagaminti daiktą,

⁶⁶ Individuali veikla ar darbo santykiai?// <http://www.vmi.lt/lt/index.aspx?itemId=1082855>; prisijungimo laikas: 2011-01-15.

⁶⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. sausio 16 d. nutartis Nr. N⁵⁷⁵-3332/2009.

suremontuoti automobilį, įrengti patalpą ir pan.), gali būti civilinių teisinių santykių, pvz., rangos, požymis.

3. Asmuo dirba paklusdamas darbovietėje nustatytai darbo tvarkai. Šio požymio esmė yra ta, kad asmuo nėra visiškai savarankiškas atlikdamas darbą, jam atliekant darbą vadovauja darbdavys. Šis požymis gali reikštis įvairiai, t. y. darbuotojas gali dirbti laikydamas nurodymų dėl darbo laiko, darbo organizavimo, darbo drausmės, darbo atlikimo būdo, technologijų ir pan.

4. Asmuo dirba atlygintinai⁶⁸.

Analizuojant šį klausimą vertėtų detaliau paanalizuoti aktualią Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gruodžio 20 d. nagrinėtą bylą A⁴³⁸-1668/2010, kurioje buvo siekiama išsiaiškinti, ar brokeriai yra darbuotojai, ar visgi, paslaugų teikėjai. Byloje pareiškėjas UAB „Domus realis“ (toliau – bendrovė) prašė teismo panaikinti Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės priimtą sprendimą, dėl to, kad atlikus tyrimą buvo nustatyta, jog bendrovė su brokeriais, vykdančiais individualią veiklą, sudarinėjo tarpininkavimo sutartis, tačiau savo esme iš tikrųjų vykdė veiklą darbo santykių pagrindu. Pareiškėjas teigė, kad tarp jo ir brokerių buvo pasirašytos civilinės sutartys, kurios pagal savo turinį negali būti vertinamos kaip atitinkančios darbo sutartis, nes neatitinka privalomų darbo sutarčiai keliamų reikalavimų. Be to, vadovaudamasis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. sausio 16 d. nutartimi Nr. N⁵⁷⁵-3332/2009 pareiškėjas teigė, jog teismas, formuodamas vienodą teismų praktiką yra nurodęs, jog įstatymai nedraudžia asmeniui savo darbą panaudoti sudarant civilinės teisės reguliuojamas sutartis, užsiimti savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos⁶⁹. Šioje byloje teisėjų kolegija, įvertinusi mokesčio administratoriaus surinktus įrodymus, padarė išvadą, kad byloje nėra faktų, akivaizdžiai liudijančių, kad tarp bendrovės ir nekilnojamojo turto brokerių buvo susiklostę darbo santykiai. Mokesčių administratorius nesurinko faktų, kad nekilnojamojo turto brokeriai bendrovėje vykdė bendro pobūdžio funkcijas, o ne teikė bendrovei paslaugas, susijusias su konkrečiu rezultatu pasiekimu. Tai, kad nekilnojamojo turto brokerių teikiamų paslaugų pobūdis sutapo su bendrovės vykdomos veiklos pobūdžiu ir kad teikiamos paslaugos buvo tęstinio pobūdžio, nesudaro pagrindo išvadai, kad bendrovę ir nekilnojamojo turto brokerius siejo darbo teisiniai santykiai⁷⁰.

Kaip matome, šioje byloje teismas konstatavo, kad tarp bendrovės ir nekilnojamojo turto brokerių nebuvo susiklostę darbo santykiai. Visų pirma, paslaugų teikimo sutartimi

⁶⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2005 m. liepos 14 d. pasitarime aprobuotas Teismų praktikos administracinių teisės pažeidimų bylose dėl nelegalaus darbo apibendrinimas ir teisės taikymo rekomendacijos// Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis „Administracinių teismų praktika“. 2005, Nr. 7, P. 215–280.

⁶⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. sausio 16 d. nutartis Nr. N⁵⁷⁵-3332/2009.

⁷⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. gruodžio 10 d. nutartis Nr. A⁴³⁸-1668/2010.

nekilnojamojo turto brokeriai įsipareigojo atlikti konkrečias funkcijas susijusias su tam tikro rezultato pasiekimu, pavyzdžiui, surasti bendrovei asmenų, norinčių pirkti arba parduoti nekilnojamąjį turtą. Konkretaus rezultato siekimas visiškai prieštarauja darbo santykių pagrindu susiklostantiems santykiams, todėl mokesčių administratoriui ir nepavyko surinkti faktų, liudijančių, kad bendrovėje visgi buvo vykdomos bendro pobūdžio funkcijos. Nors paslaugos ir buvo testinio pobūdžio tai savaime dar nereiškia, kad bendrovę ir nekilnojamojo turto brokerius siejo darbo teisiniai santykiai. Jeigu mokesčių administratoriui būtų pavykę įrodyti, kad nekilnojamojo turto brokeriai vykdė kitokias, nei paslaugų teikimo sutartyje numatytas funkcijas, tuomet sprendimas, manytina, būtų priimtas visai kitoks. To padaryti šioje byloje nepavyko. Vadinasi, galime daryti išvadą, kad nebuvo darbo santykiams būdingo pavaldumo, o priešingai, nekilnojamojo turto brokeriai veikė išimtinai savo interesais. Be to, pažymėtina, kad darbo sutartis turi akivaizdžių požymių, skiriančių ją nuo kitų sutarčių, todėl siekiant atriboti darbuotoją nuo individualią veiklą vykdančio asmens, visų pirma reikia atriboti darbo sutartį nuo civilinės sutarties, remiantis aukščiau išvardintais kriterijais, kuriuos sutinkame ne tik mokslinėje literatūroje, tačiau ir teismų praktikoje.

IŠVADOS

1. Individualios veiklos teisinis reguliavimas nėra įtvirtintas viename teisės akte. Sąvoka bei veiklos vykdymo bruožai pateikiami GPM mokestį reglamentuojančiame įstatyme. Tuo tarpu prielaidos verstitis individualia veikla nustatytos aukščiausią galią šalyje turinčiame įstatyme – LR Konstitucijoje, taip pat LR CK bei kituose LR teisės aktuose, kuriuose sąvoka apskritai nėra detalizuojama, o teisė užsiimti individualia veikla įtvirtinama labai abstrakčiai.
2. Individuali veikla laikoma savarankiška fizinio asmens veikla, kuria siekiama gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį. Aiškinant individualios veiklos sąvoką galima išskirti šiuos jai būdingus požymius: tęstinumas, savarankiškumas ir ekonominės naudos siekimas. Detalus jų analizavimas atskleidžia individualios veiklos sąvoką ir jos turnį. Tačiau interpretuojant neretai susiduriama su sunkumais, kadangi šių požymių neapibrėžtumas teorijoje lemia pakankamai platų jų interpretavimą praktikoje.
3. Individualia veikla yra realizuojama teisė dalyvauti civilinėje apyvartoje neįsteigus juridinio asmens. Tačiau nepaisant to, įgydamas teises ir pareigas civilinių teisinių sutarčių pagrindu, individualios veiklos vykdytojas yra lygiavertis subjektas su kitomis teisinėmis verslo organizavimo formomis.
4. Lietuvos teisės aktai skiria kelias pagal savo pobūdį skirtingas individualios veiklos rūšis bei dvi skirtingas individualios veiklos vykdymo formas (individualią veiklą, vykdomą pagal individualios veiklos vykdymo pažymą, ir individualią veiklą, vykdomą pagal verslo liudijimą), tačiau atlikta analizė leidžia daryti išvadą, kad šis skirstymas visų pirma svarbus žiūrint iš mokestinės, o ne teisinės pusės. Todėl šiame darbe nebuvo ypatingai analizuojama, kuri individualios veiklos rūšis ar vykdymo forma turi daugiau privalumų ar trūkumų.
5. Klaidinga vertinti individualią veiklą vien tik konstatavus visus sąvokoje apibrėžtus požymius: veiklos tęstinumą, savarankiškumą bei ekonominės naudos siekimą. Kiekvienu atveju turi būti vertinamos ir analizuojamos konkrečios aplinkybės bei sąsaja su aukščiau minėtais požymiais. Kadangi tiksliai nubrėžti ribą, nuo kurios bus laikoma, jog gyventojų vykdoma veikla atitinka individualios veiklos požymius, nėra paprasta. Kartais net ir visų požymių visuma nebūtinai reiškia, kad gyventojas iš tikrųjų vykdo individualią veiklą.
6. Teorijoje individuali veikla yra pakankamai aiškiai atribojama nuo darbo santykių, tačiau praktikoje neretai susiduriama su sunkumais. Galiausiai atliktas tyrimas atskleidė, jog tuomet, kai prekės ar paslaugos teikiamos individualios veiklos pagrindu, susiklosto

civiliniai teisiniai santykiai, vadinasi, darbuotojo ir darbdavio santykių reglamentavimas nepatenka į šios veiklos reguliavimo sritį.

7. Darbo sutartis turi akivaizdžių požymių, skiriančių ją nuo kitų sutarčių, todėl siekiant atriboti darbuotoją nuo individualią veiklą vykdančio asmens, visų pirma reikia atriboti darbo sutartį nuo civilinės sutarties.
8. Teisė verstis individualia veikla pripažįstama ir skatinama ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Laikomasi nuomonės, jog individuali veikla teigiamai veikia nedarbo lygį bei padeda mažinti šešėlinės ekonomikos lygį šalyje. Kad ši verslo organizavimo forma taptų dar prieinamesnė, 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamentas ir Taryba priėmė direktyvą 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje, kuri panaikino nemažai kliūčių, kurios iki tol kliudė steigti paslaugų verslą ir teikti paslaugas kitose valstybėse narėse.
9. Vienareikšmiškai ir kategoriškai atsakyti, kuri verslo organizavimo forma yra geriausia, ko gero, neįmanoma. Viskas priklauso nuo vykdomos veiklos pobūdžio, srities, kurioje veikiama, rizikos, nes kiekviena turi savo privalumų ir trūkumų. Būtent individualios veiklos vykdymo nesudėtingumas bei visi kiti skirtumai, lyginant su juridiniais asmenimis, visų pirma išplaukia iš to, kad įregistravus individualią veiklą nėra sukuriamas atskiras teisės subjektas.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Atsižvelgiant į tai, kad verslumo stygius visuomenėje yra viena iš svarbiausių smulkaus ir vidutinio verslo plėtros problemų, o nesugebėjimas ar tiesiog nenoras imtis privataus verslo dažniausiai susijęs su žinių ir supratimo apie jį trūkumu, todėl visuomenei turi būti pateikiama pakankamai informacijos, susijusios su individualios veiklos vykdymu, tam, kad ši veikla būtų dar patrauklesnė ir prieinamesnė. Be to, ne kiekvienas verslininkas yra teisininkas ar ekonomistas, todėl teisės aktuose įtvirtintą reguliavimą suprasti be papildomų išaiškinimų paprastai būna sudėtinga.
2. Individualią veiklą reglamentuoti atskiru teisės aktu nėra poreikio, nes tai yra specifinė verslo organizavimo forma, vykdoma vieno fizinio asmens. Šiuo atveju nėra sukuriama naujas teisės subjektas, todėl nėra prasmė atskirai reglamentuoti jo organizacinės struktūros ar veiklos vykdymo principų. Atskiras įstatymas būtų neabejotinai naudingas tik dėl to, kad galiausiai būtų prieita prie bendro individualios veiklos sąvokos ir jos požymių suderinamumo. Tačiau tikėtina, jog tuomet individualios veiklos vertinimas taptų labai formalizuotas ir, ko gero, gerokai atitoltų nuo realybės.
3. Visuomenėje vyrauja klaidinga nuomonė, jog geriausia organizuoti verslą steigiant uždarytą akcinę bendrovę ar individualią įmonę. Prieš priimant tokį svarbų sprendimą visų pirma kiekvienu atveju būtina išanalizuoti rinką, kurioje bus veikiama, tinkamai įvertinti veiklos mastą ir pobūdį ir galiausiai pasirinkti tokią verslo organizavimo formą, kuri nebūtų pernelyg sudėtinga, lyginant su veikla, kurią planuojama vykdyti.
4. Nesvarbu ar verslą plėtoja įmonė, ar ūkine komercine veikla užsiima fizinis asmuo, turi būti suteikiamos vienodos galimybės įveikti susidariusius finansinius sunkumus ir sugrįžti į verslą. Kadangi asmuo, vykdamas individualią veiklą, taip pat yra laikomas verslininku, kuris kuria ir įgyvendina savo verslo strategiją, kuri nebūtinai visuomet bus pelninga. Taigi toks reguliavimas yra susijęs su poreikiu Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtinti fizinio asmens bankroto institutą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas// Valstybės žinios. 1985, Nr. 1-1.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2262.
4. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569.
5. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.
6. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr. 54-1832.
7. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas// Valstybės Žinios. 2001, Nr. 99-3515.
8. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinasis įstatymas// Valstybės Žinios. 1990, Nr. 31-742.
9. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085.
10. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas// Valstybės Žinios. 2004, Nr. 63-2243.
11. Lietuvos Respublikos paslaugų įstatymas// Valstybės Žinios. 2009, Nr. 153-6901.
12. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 35-1271.
13. Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas// Valstybės Žinios. 1998, Nr. 109-2993.
14. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas// Valstybės Žinios. 1991, Nr. 17-447.
15. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas// Valstybės Žinios. 1996, Nr.55-1287.
16. Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas// Valstybės Žinios. 1996, Nr. 68-1633.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. 1797 „Dėl verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklių“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 112-4992.
18. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2003 m. vasario 17 d. įsakymas Nr. 1K-040 „Dėl gyventojų, besiverčiančių individualia veikla (išskyrus gyventojus, įsigijusius verslo liudijimus), buhalterinės apskaitos taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 18-785.

19. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 415 „Dėl Gyventojo, įsigijusio verslo liudijimą, pajamų ir išlaidų žurnalo formos ir jo pildymo tvarkos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 127-5760.
20. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 373 „Dėl mokesčių administratoriaus informavimo apie nuolatinio Lietuvos gyventojo pradedamą vykdyti individualią veiklą, nuolatinio Lietuvos gyventojo individualios veiklos vykdymo ir nenuolatinio Lietuvos gyventojo nuolatinės bazės įregistravimo Lietuvoje pažymų išdavimo taisyklių“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 1-31.
21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. 1976 „Dėl gyventojų, įsigijusių verslo liudijimus, buhalterinės apskaitos tvarkos“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 120-5408.

Europos Sąjungos norminiai teisės aktai

22. 2006 m. gruodžio 12 d. Direktyva 2006/123/EB Dėl paslaugų vidaus rinkoje// Europos Sąjungos oficialus leidinys. 2006, Nr. L 376/36
23. 2009 m. gegužės 29 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 Dėl bankroto bylų// Europos Sąjungos oficialus leidinys. 2000, Nr. L 160/1.
24. Europos socialinė chartija// Valstybės žinios. 2001, Nr. 49-1704.
25. Konsoliduota Europos Bendrijos Sutartis// Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

Specialioji literatūra ir kitos publikacijos

26. Barnard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Keturios laisvės: laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. Vilnius, 2006.
27. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002.
28. Individuali veikla. Valstybinės mokesčių inspekcijos pranešimas. Vilnius, 2008.
29. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2005 m. liepos 14 d. pasitarime aprobuotas Teismų praktikos administracinių teisės pažeidimų bylose dėl nelegalaus darbo apibendrinimas ir teisės taikymo rekomendacijos// Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis „Administracinių teismų praktika“. 2005, Nr. 7.
30. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo komentaras. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Nr. IX-1007, 2002.
31. Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras// Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
32. Paslaugų direktyvos įgyvendinimo vadovas// Europos Komisija, 2007.

33. Rutkauskaitė R. Žemės sandoriai gresia mokestiniais ginčais. Verslo Žinios, 2006, Nr. 59.
34. Studija "Individualios veiklos reglamentavimo analizė" 2007 m., užsakovas Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, vykdytojas Advokatų profesinė bendrija Soloveičikas, Markauskas, Aviža, Bagdanskis | SMA.
35. Vadovas, verslas, vadyba 2009'3. 2009, Nr. 3 (148) ISSN 2029-0861.

Teismų praktika

36. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 19 d. nutartis Nr. A-442-66/2009.
37. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 16 d. nutartis Nr. A5-902/2006.
38. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 24 d. nutartis Nr. A⁵⁵⁶ - 26/2011.
39. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 20 d. nutartis Nr. A¹⁴-916/2006.
40. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. liepos 5 d. nutartis Nr. A⁸-693/2007.
41. Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. spalio 11 d. nutartis Nr. A-438-1126/2010.
42. Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 7 d. nutartis Nr. A⁵⁵⁶ - 256/2011.
43. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. sausio 16 d. nutartis Nr. N⁵⁷⁵-3332/2009.
44. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. gruodžio 10 d. nutartis Nr. A⁴³⁸-1668/2010.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje AB „Turto bankas v. UAB „Vaidluvė“, Nr. 3K-3-406/2000.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Zita Vaitaitytė v. Stanislava Petraitienė, Nr.3K-3-264/2002.
47. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-537.
48. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. lapkričio 17 d. nutarimas// Valstybės žinios. 2003, Nr. 109-4887.

49. Europos Teisingumo teismo byla C-55/94, Reinhard Gebhard v. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano, [1995] ECR. I-4165.
50. Europos Teisingumo teismo byla C-76/90 Manfred Sager v Dennemeyer & Co. Ltd. [1991] ECR I-4221.
51. Byla C-268/99 Aldona Malgorzata Jany and Others v Staatssecretaris van Justitie . [2001] ECR I-8615.

Interneto svetainės ir elektroninės duomenų bazės

52. Ar verta rinktis individualią veiklą// <http://www.verslobanga.lt/lt/leidinys.printer/44b2068adcdff> ; prisijungimo laikas: 2010-11-27.
53. Darbo sutarties ir civilinių sutarčių atskyrimo problema// <http://www.jurex.lt/darbo-sutarties-ir-civiliniu-sutarciu-atskyrimo-problema.j?id=218> ; prisijungimo laikas: 2011-01-25.
54. Darbuotojas ar vykdamas individualią veiklą asmuo: teisingo atribojimo reikšmė// <http://www.juridicon.lt/index.php?-1228736131>; prisijungimo laikas: 2011-03-03.
55. Fiziniai asmenys, norėdami verstis ūkine komercine veikla neįregistravę įmonės, gali užsiimti individualia veikla// <http://www.vakarai.lt/article.php?id=32> ; prisijungimo laikas: 2010-11-28.
56. Individuali veikla// <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=101421>; prisijungimo laikas: 2010-12-20.
57. Individuali veikla viena iš paprasčiausių verslo veiklos formų// <http://verslas.vakarai.lt/blog/article/individuali-veikla-kaip-viena-is-paprasciausiu-verslo-veiklos-formu>; prisijungimo laikas 2011-01-21.
58. Individuali veikla// http://www.mzinios.lt/lt/2007-07-27/straipsniai/konsultacijos/individuali_veikla.html ; prisijungimo laikas: 2010-11-14.
59. Individuali veikla ar darbo santykiai?// <http://www.vmi.lt/lt/index.aspx?itemId=1082855>; prisijungimo laikas: 2011-01-15.
60. Individuali veikla ar darbo santykiai// http://www.teisescentras.lt/index.php/lt/INDIVIDUALI_VEIKLA_AR_DARBO_SANTYKIAI; prisijungimo laikas: 2011-02-23.
61. Individuali veikla - viena iš teisės į darbą realizavimo formų ar dangstomas nelegalus darbas?// <http://www.jurex.lt/individuali-veikla-viena-is-teises-i-darba-realizavimo-formu-ar-dangstomas-nelegalus-darbas.j?id=329> ; prisijungimo laikas: 2011-03-01.
62. Individualios veiklos registravimas// <http://www.vmi.lt/lt/index.aspx?itemId=10027667>;

- prisijungimo laikas: 200-01-15.
63. Individualiai veiklai - 3 kartus mažesnis pajamų mokestis//
http://www.finmin.lt/web/finmin/naujienos?erp_item=naujiena_001513; prisijungimo laikas: 2011-01-15.
64. Latvijos Seimas priėmė fizinių asmenų bankroto įstatymą//
http://www.emonitoring.lt/news_det.php?nws_id=11684&psl=1; prisijungimo laikas: 2011-02-25.
65. Lietuva pagal šešėlinę ekonomiką – 64 pasaulyje//
<http://www.veidas.lt/aktualijos/lietuva/lietuva-pagal-seseline-ekonomika-64-pasaulyje>; prisijungimo laikas 2010-12-15.
66. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo koncepcija//
<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=AEBF4DC5-5D13-4052-A5C8-6A4DBE079BDB>; prisijungimo laikas: 2011-01-18.\
67. Lietuvos Respublikos Seimo Verslo ir užimtumo komisija. 2005 m. veiklos ataskaita//
<http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0157941.doc> ; prisijungimo laikas: 2011-01-24.
68. Kada reikia registruoti individualią veiklą//
<http://www.teisesforumas.lt/index.php/mokesciu-ir-finansu-teise/197-kada-reikia-registruoti-individualia-veikla.html>; prisijungimo laikas: 2010-11-26.
69. Nedarbo lygio pokyčiai (tyrimų duomenys)//
<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=8931&PHPSESSID=>.; prisijungimo laikas: 2011-02-28.
70. Taikomas mokslinis tyrimas „Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas“// <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc08/TMT-FA-nemokumas.doc>; prisijungimo laikas: 2011-01-26.
71. Vertimosi individualia veikla sąlygos// <http://www.teisesforumas.lt/index.php/mokesciu-ir-finansu-teise/264-vertimiso-individualia-veikla-salygos.html>; prisijungimo laikas: 2011-03-20.
72. Verslo liudijimo įsigijimas// <http://www.vmi.lt/lt/index.aspx?itemId=10027827>; prisijungimo laikas: 2011-01-14.
73. Verslo liudijimai tampa vis populiariesni//
<http://www.verslosavaite.lt/index.php/Savaitrastis-Nr.-7-49-2008-02-11/TEMA.-Verslo-liudijimai-tampa-vis-populiariesni.html>; prisijungimo laikas: 2011-02-11.

74. Veikiantys ūkio subjektai ir verslumas//

[http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=8187&PHPSESSID=.](http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=8187&PHPSESSID=); prisijungimo laikas:

2011-01-19.

SANTRAUKA

INDIVIDUALIOS VEIKLOS TEISINIS REGULIAVIMAS

Pagrindinės sąvokos: individuali veikla, tęstinumas, savarankiškumas, ekonominės naudos siekimas, verslininkas, motyvacija, darbo santykiai, smulkus verslas.

Individuali veikla, ko gero, greičiausias, lengviausias bei pigiausias būdas pradėti vykdyti tam tikrą ūkinę komercinę, gamybinę ar profesinę veiklą. Pažymėtina, jog šios veiklos vykdymas nėra reglamentuojamas atskiru teisės aktu, nes sąvoka pateikiama Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme, o prielaidos verstis šia veikla įtvirtinamos visai kituose teisės aktuose. Tačiau vadovaujantis dabartiniu teisiniu reguliavimu galima teigti, jog individuali veikla yra vienas iš smulkiausių verslo organizavimo segmentų. Todėl gyvenotojas, užsiimantis individualia veikla, yra laikomas verslininku, kuris realizuoja savo teisę dalyvauti civilinėje apyvartoje neįsteigus juridinio asmens.

Šio baigiamojo darbo tikslas yra atskleisti individualios veiklos teisinio reguliavimo teorines ir praktines problemas. Pagrindinis dėmesys skiriamas individualios veiklos sampratai, nuosekliai analizuojama sąvoka ir joje įtvirtinti požymiai, remiantis Lietuvos Respublikos teismų praktika. Mokslinėje literatūroje tai nėra pernelyg detalizuojama ir nagrinėjama dėl to aiškinama ir suvokiama labai plačiai ir nevienodai. Išnagrinėjus šiuos ypatumus, individuali veikla lyginama su kitomis teisinėmis verslo organizavimo formomis, galiausiai analizuojama kuo skiriasi nuo darbo santykių. Atsižvelgiant į tai, vertinamas poreikis šią veiklą reglamentuoti atskiru teisės aktu.

Atkreiptinas dėmesys, kad šiame darbe nagrinėjami tik teisiniai šios veiklos vykdymo aspektai, mokestiniai dalykai nėra šio baigiamojo darbo tyrimo objektas.

SUMMARY

LEGAL REGULATION OF AN INDIVIDUAL ACTIVITY

Main concepts: individual activity, succession, autonomy, pursuit of economic benefits, entrepreneur, motivation, labour relations, small business.

Self-employment is perhaps the quickest, easiest and cheapest way to start a certain commercial, industrial or professional activity. It should be noted that the implementation of this activity is not regulated by any legislation. The concept itself is presented in the Law on the Resident Income Tax of the Republic of Lithuania, while the assumptions for this activity are consolidated in the entirely different legislation. However, under the current legal regulation, it is possible to argue that an individual activity is one of the smallest segments of business organization. Therefore, the resident engaged in an individual activity is considered to be an entrepreneur, who implements his/her right to participate in the civil circulation without establishing a legal entity.

This thesis aims at revealing the theoretical and practical problems of the legal regulation of an individual activity. On the basis of the judicial practice of the Republic of Lithuania, it focuses on the concept of self-employment and discloses a consistent analysis of this concept and its features. It should be borne in mind that in the scientific literature these issues are not excessively detailed and considered, as a result of which they are perceived and interpreted very broadly and unevenly. Having examined these peculiarities, an individual activity is compared with other legal forms of business organization, and finally its differences from the usual labour relations are analyzed. Taking this as a basis, the need to regulate this activity by a separate piece of legislation is assessed.

It should be noted that this paper deals only with legal aspects of this activity; tax issues are not the object of the study of this final thesis.